

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV BOHEMISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

NERUDA JAKO ČTENÁŘ (VE SVÝCH DOPISECH)

Vedoucí práce: Mgr. Veronika Faktorová, Ph.D.

Autor práce: Michaela Novosadová

Studijní obor: Bohemistika – Anglický jazyk a literatura

Ročník: 3.

2023

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

V Českých Budějovicích dne 6.2. 2023

.....
Michaela Novosadová

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla velmi poděkovat Mgr. Veronice Faktorové Ph.D., za ochotu, čas a odborné rady, které mi poskytla při psaní této bakalářské práce.

Anotace

Předmětem bakalářské práce je rešerše korespondence Jana Nerudy s cílem dokumentovat spisovatelův zájem o soudobou, zvláště zahraniční literaturu. Práce má přiblížit autory a díla, která Nerudu ze čtenářského hlediska zaujala. Dále zkoumá, jakým způsobem autor tato díla hodnotil a v jakých kontextech o nich uvažoval. Výsledkem by měl být detailnější vhled do Nerudovy představy literárnosti.

Abstract

The subject of the bachelor thesis is a research of Jan Neruda's correspondence in order to document the writer's interest in contemporary, especially foreign literature. The thesis aims to present the authors and works that Neruda was interested in from the reader's point of view. It also examines how the author evaluated these works and in what contexts he considered them. The result should be a more detailed insight into Neruda's idea of literariness.

Obsah

Úvod.....	7
1. Význam korespondence pro literárněhistorický výzkum	8
2. Jan Neruda: spisovatel, překladatel, redaktor	10
3. Nerudova korespondence a její edice	19
4. Adresáti Nerudových dopisů	20
5. Neruda ve svých dopisech jako čtenář české literatury	23
6. Neruda ve svých dopisech jako čtenář cizojazyčné literatury	25
6.1 NĚMECKOJAZYČNÍ AUTOŘI	34
6.3 ANGLOAMERIČTÍ AUTOŘI	37
6.4 RUŠTÍ AUTOŘI.....	42
6.5 POLŠTÍ AUTOŘI	44
6.6 ŠPANĚLŠTÍ A ITALŠTÍ AUTOŘI	45
6.7 SLOVENŠTÍ AUTOŘI.....	46
Závěr	48
Literatura.....	50
Přílohy.....	53

Úvod

Tato práce se zaměřuje na analýzu korespondence jedné z nejvýznamnějších osobností české literatury, spisovatele Jana Nerudy. Stěžejním předmětem práce jsou rešerše edic Nerudovy korespondence s cílem dokumentovat spisovatelův zájem o soudobou, zvláště zahraniční literaturu. Text nabízí ucelený přehled autorů a jejich literárních děl, které Neruda zmiňoval a dále rozebíral ve svých dopisech, jež byly adresovány jeho přátelům a literárním kolegům. V práci zkoumám především to, jakým způsobem autor tato díla hodnotil a v jakých kontextech o nich uvažoval. Výsledkem by měl být detailnější vhled do toho, jak se utvářela Nerudova představa literárnosti.

Celek práce je rozdělen na několik kapitol, z nichž první se bude týkat významu korespondence pro literárněhistorický výzkum, jelikož z hlediska historie naší literatury představují dopisy značný přínos. Ve druhé kapitole se budu zabývat Nerudovou literární činností, kde se zaměřím na všechny oblasti, ve kterých Neruda figuroval. Nejprve se budu věnovat jeho žurnalistické a redakční činnosti, poté jeho tvorbě beletristické, a nakonec osvětlím Nerudovy snahy v překladatelské sféře. První oblast Nerudových literárních aktivit se úzce váže k tématu práce – Neruda často doporučoval různá díla k překladům, uvedení v divadle, případně o nich psal referáty a kritiky.

Třetí kapitola se bude týkat samotné korespondence a její edice, kde konkretizuji, kdy a jaké soubory dopisů vyšly, kým a kde byly vydávány a komu byly adresovány. Na to naváže kapitola o adresátech dopisů, ty rozdělují podle povahy dopisů na tři skupiny a objasňuji, o koho se jednalo a jakou hrál roli v Nerudově životě.

Poté se zaměřím na Nerudu jako čtenáře. Pozornost bude kladena nejprve na spisovatele českého původu, kteří Nerudu určitým způsobem zaujali a byli důležitou součástí tehdejšího literárního vývoje.

Poslední a zároveň nejzásadnější kapitola bakalářské práce bude zaměřena na literaturu zahraniční, která byla pro Nerudu jako literáta zásadnější a zmínky o ní jsou v dopisech i nejobsáhlejší. Důvodem je také Nerudovo celoživotní úsilí seznámit české čtenářstvo s cizojazyčnou tvorbou a snaha o její vřazení do kontextu české literatury.

Tento celek bude rozdělen na základě toho, jakým jazykem byla díla napsána.

K jednotlivým zmínkám doplňuji také zásadní informace o zmiňovaných autorech a uvádím jejich další významná díla, která byla v českém prostředí nějakým způsobem reflektována.

Z výše uvedeného vyplývá, že stěžejní část práce není interpretační, ale hlavním záměrem bylo prozkoumat dostupnou korespondenci, na jejímž základě jsem se zaměřila zejména na Nerudu v roli čtenáře a pokusila se zdůraznit jeho zájem o literaturu zahraniční. Primárním zdrojem byly především soubory dopisů, a to jmenovitě v edicích *Dopisy I* (1963), *Dopisy II* (1954) a *Dopisy III* (1965), napsané J. Nerudou, vydané Státním nakladatelstvím krásné literatury a umění, jejichž hlavním redaktorem byl Jan Mukařovský. Dále jsem se opírala o informace ze studií a knih pojednávajících konkrétně o Nerudovi, jeho specifickém stylu psaní, literární tvorbě, osobním životě, a dobové situaci, která silně ovlivnila jeho literární vývoj, konkrétně například *Neruda prozaik* od A. Hamana, *Fejeton Jana Nerudy* Dalibora Turečka, *Záludný svět Povídek malostranských* Dagmar Mocné, *Studie o Janu Nerudovi* Arna Nováka, *Jan Neruda a české demokratické hnutí v letech šedesátých I.* Pfaffa. Zásadní zdroj pro mé téma představuje studie Václava Petrboka *Knihovna Jana Nerudy* jako jeden ze zdrojů jeho beletristické a novinářské činnosti. Při získávání informací o zahraničních spisovatelích mi pak zásadním způsobem pomohla databáze odborných vědeckých časopisů z oblasti společenských a humanitních věd, nesoucí název *JSTOR*. Kompletní seznam použitých zdrojů je uveden na konci této bakalářské práce.

1. Význam korespondence pro literárněhistorický výzkum

Soukromý dopis je specifický žánr, který stojí na pomezí psané a mluvené formy. Na první pohled má podobu monologu, zároveň se ale vždy vztahuje k určitému adresátovi, od něhož pisatel očekává zpětnou vazbu a je zde kladen zřetel na udržení vzájemného kontaktu. Z hlubšího pohledu tedy lze říct, že je dopis hranicí mezi monologem a dialogem. Hraniční povahu má i samotné čtení soukromého dopisu. Zpravidla je určen jednomu konkrétnímu adresátovi, výjimkou jsou ale například právě dopisy Nerudovy, které jsou předmětem této práce. Ty jsou naopak za účelem veřejného čtení vydávány a mohou sloužit jako významný literárněhistorický pramen.

Na dopisy takového typu lze nahlížet ze dvou úhlů pohledu. Mohou být brány jako dokument s historickou hodnotou, ale také jako samostatné umělecké dílo, resp. jako specifický příklad Nerudovy tvorby. Dopis nahlížený jako dokument je zkoumán jako pramenný doklad, který zachycuje Nerudovy myšlenky, ideje a názory, analyzuje vzájemné vztahy Nerudy a adresátů korespondence a zaměřuje se na změny v udržování těchto vztahů v období jeho vnitřních krizí nebo třeba špatného zdravotního stavu. Pokud je na dopis nahlíženo jako na dokument, pozornost bývá kladena na věcnou, informativní stránku textu.

K dopisům viděným jako umělecké dílo je přistupováno jiným způsobem. Jsou považovány za literární dílo Jana Nerudy. Nejedná se tudíž o pouhý zdroj věcných informací, ale o literární tvorbu určenou ke čtení a k interpretaci. Takto posuzovaný dopis se potom nevztahuje k Nerudovi jako k subjektu, ale odkazuje k jeho textové úloze. Z tohoto pohledu se samotnému Nerudovi a momentu, kdy byl dopis napsán, přiřazuje úloha ve vytvoření textu. Tyto „*složky*“ pak tvoří smysl napsání dopisu. A to jak v době Nerudově, tedy v jiném prostoru a čase, tak i v současnosti. (o literární povaze dopisu viz Janáčková 2001, s.9-10)

Právě soukromá korespondence Jana Nerudy se postupem času stala velmi důležitou pro oblast jak jazykovědného, tak literárněhistorického výzkumu.

V Nerudových dopisech je možné analyzovat historickou podobu češtiny, mapovat tehdejší jazykovou situaci, která byla v Nerudově době specifická tím, že součástí mnoha komunikačních oblastí byla němčina.

Vedle němčiny se v Nerudových dopisech objevuje ale i francouzština. Na materiálu Nerudových dopisů lze rovněž zkoumat, jakým způsobem se ustalovala jazyková norma a do jaké míry se Nerudovi dařilo tuto normu dodržovat a zastávat.

Soukromé dopisy, které v 19. století představovaly jeden z nejvýznamnějších komunikačních prostředků, současně zobrazují běžnou, neformální komunikaci a jsou tudíž nejautentičtějším zdrojem pro historická zkoumání jazyka. (Rychnovská – Adam 2016, s.85)

2. Jan Neruda: spisovatel, překladatel, redaktor

Jan Neruda je bezesporu považován za jednu z nejvýznamnějších osobností české literatury 19. století. Jeho spisovatelský talent byl vskutku velice všestranný a jeho literární tvorba zahrnovala úctyhodné množství nejrůznějších žánrů. Škála jeho působení na literární sféře se rozrůstala od básní přes povídky až po trefné fejetony. Ve svých básních pracoval se širokým souborem motivů. Na začátku své tvorby se zaměřoval zejména na básně s prvky ironie, poté postupoval k básním vlasteneckým, lyrickým, reflexivním, ale také k baladám a romancím. V poezii čerpal zejména ze širokého světového rozhledu a jeho zřetel byl zaměřen na ideál člověka a lidský charakter. (Brabec a kol. 1961, s.180)

Neruda se jako spisovatel poprvé zapsal do dějin naší literatury v roce 1854, kdy v časopise *Lumír* uveřejnil baladu *Oběšenec*, která byla jeho prvotinou. Toto dílo vyšlo pod pseudonymem Janko Hovora. V roce 1858 se významně zasloužil o zformování literární skupiny kolem almanachu *Máj*. Na almanachu spolupracoval s V. Hálkem, J. V. Fričem a také blízkým přítelem Josefem Barákem, čímž spolu uzavřeli „*stálé přátelství na výboj i odboj*“ (Pfaff 1963, s. 15).

Autoři, kteří do almanachu svými díly přispěli, se hlásili k odkazu Karla Hynka Máchy. V literárním programu májovců Neruda prosazoval myšlenku, že by se měla česká literatura inspirovat a čerpat z podnětů literatury světové (Vondra 2012, s. 137).

Konec padesátých let bylo obdobím, kdy se Neruda pevně rozhodl zaměřit svoji pozornost na literaturu, zejména pak na dramatickou tvorbu, která ale upadla v dnešní době do zapomnění.

Ve svých pětadvaceti letech napsal dvě veselohry, *Ženich z hladu* a *Prodaná láska*. Ty se těšily značnému úspěchu a byly později hrány venkovskými ochotnickými soubory. Mezi jeho stěžejní dramatická díla patří tragédie s názvem *Francesca di Rimini*. Francesca byla současnicí Dante Alighieriho a také postavou jeho *Božské komedie*, kterou se Neruda inspiroval. Jeho truchlohra byla dokonce uvedena na prknech Stavovského divadla, u obecnstva ale zůstala nedoceněna, za což podle Nerudových slov mohly také neznámé intriky.

Nerudovým největším žurnalistickým snem bylo založit vlastní časopis, bohužel na to ale neměl dostatek finančních prostředků. Jeho novinářská éra začala příchodem do zpravodajství *Tagesbote aus Böhmen*, německy psaného listu, poté pokračoval v *Národních listech*. Jeho pokusy o založení časopisu dříve či později skončily nezdarem. Důvodem byl také nevalný zájem čtenářů a nedostatek autorů, kteří by do časopisu přispívali. Jak je patrné z jeho dopisů, Neruda se pokoušel obstarat příspěvky od každého spisovatele, kterého znal. Nakonec byl ale nucen napsat většinu sám.

Nejprve se mu podařilo stát se redaktorem beletristického ilustrovaného časopisu *Obrazy života* (1859), který je v dopisech často zmiňován. Jednalo se o měsíčník pro českou literaturu, součástí byly i cestopisné a vědecké články. V každém čísle byly publikovány básně nejpřednějších romantických a realistických básníků, dále pak polemické články a povídky. *Obrazy života* se staly tribunou české demokracie. (Budín 1960, s.96,114) Jeho řízení se ale po roce vzdal. Stejně to dopadlo nejprve s týdeníkem *Květy*, který začal vydávat společně s Hálkem, a později s obnoveným časopisem *Lumír*, jehož vedení po roce předal.

Poté pouze načas převzal řízení časopisu *Rodinná kronika*. (Hora-Hořejš 2004, s.171) Dále byl redaktorem deníku *Čas*, ve kterém se 27. dubna 1861 poprvé objevil místo podpisu jeho později proslulý znak rovnostranného trojúhelníku, který symbolizoval srovnalost a stal se symbolem jeho fejetonů, kterých za svůj život napsal přes dva tisíce.(Špičák 1985, s.152) Nejdelší období své žurnalistické dráhy však strávil ve spolupráci s *Národními listy*, jež byly úzce spjaty se stranou mladočechů. Zde se mimo fejetonů věnoval také kritice uměleckých děl. (Vondra 2012, s. 137)

Nerudovým novinářským a fejetonistickým záměrem bylo vystihnout moderní literární formu novodobého světa. Snažil se rovněž o pěstování kontaktů se zahraniční kulturou, politickým životem, zajímal ho městský prostor (Novák 1919, s. 84). Neruda se od samého počátku své činnosti v literatuře angažoval v zápase za politickou i národní svobodu a prosazení demokracie u nás.

Neruda vynikal jako pozorovatel lidí i života celkově a své pozorování dovedl místy důvtipně proložit satirickým humorem. Jeho pozorovatelské vlastnosti vynikají zejména v žurnalistické oblasti jeho literární činnosti, v žánru fejetonu, ve které se nejvíce věnoval sledování problémů a průběhu tehdejšího národního a společenského života. Jen do *Národních listů* publikoval přes neuvěřitelných dva tisíce fejetonů(Tichý, Forst 1972,s.43). Jeho fejetony jsou dnes velmi ceněny (Tureček 2007, Haman 2014).

Jedním ze základních faktorů Nerudova pojetí fejetonu jako celku, bylo odhadnutí potřeb tehdejších čtenářů. Než tedy Neruda počal fejeton psát, zamyslel se, co by se mohlo nejvíce líbit a čím zaujmout čtenářskou obec. (Tureček 2007, s.104) U Nerudy došlo k výrazné tematické změně, co se fejetonů týče. V prvních dvou letech Nerudovy žurnalistické činnosti se jeho styl psaní fejetonů podobal spíše reportáži. Později, hovoříme o šedesátých letech, se však téma změnilo a počal se zaměřovat na politickou situaci, zejména na „*bojovnou polemiku s publicistikou německou*“ (Tureček 2007, s. 105)

Neruda do svých fejetonů zařazoval také opomíjené žánry slovesného folkloru, jako je například anekdota nebo domněnka, což lze považovat za zcela neotřelý typ začleňování prvků lidové slovesnosti do novodobé české literatury. (Tureček 2007, s.112)

V letech šedesátých bylo patrné Nerudovo dilema mezi žurnalistikou a beletrií. V tomto období má Nerudova literární činnost dva směry. Neruda vnímal noviny, kde publikoval fejetony a studie, a časopisy, do kterých psal povídky a básně, jako dva odlišné literární světy, které se překrývaly pouze zřídka. (Mocná 2012, s.21) V tomto období začala být rovněž na vzestupu národní politika, toto období je nazýváno „*obdobím státoprávního boje*“ (Kučera 2011). Neruda byl díky své žurnalistické práci úzce spojen s politikou mladočeské strany a s *Národními listy*, v nichž prosazoval její program. Jeho politické přesvědčení výrazně ovlivnilo tematickou změnu v Nerudových fejetonech.

Fejetonu se věnoval rovněž Nerudův soupevník Vítězslav Hálek. Co se týče politického zaměření v textech, opět zde můžeme pozorovat zásadní rozdíl mezi Nerudou a Hálkem. Neruda se zaměřoval na vyjadřování názorů k aktuálnímu politickému dění, kdežto Hálek vyjadřoval pouze obecné otázky, narážející na kulturní a společenské problémy (O Hálkově fejetonu srov. Tureček 2007). Hálek zaujal vůči tehdejšímu čtenářstvu postoj vychovatele, tento postoj je pro něj specifický jak ve fejetonech, tak v beletrii. Jeho fejetony jsou typické zejména jedním hlavním tématem a pozicí objektivního vypravěče, který stojí nad celým textem a poskytuje tak čtenáři vnější pohled.

Stylově se fejetony často skládají z rozvětvených souvětí, jsou protkány dobovou slovní zásobou a Hálek v nich využívá také různých tropů a figur, nejvíce se objevuje personifikace.

Ve fejetonech byly Hálkovým hlavním tématem obrazy venkova a přírody, které se ale liší od ne příliš častých Nerudových přírodních pohledů. Pro Hála byly tyto dva stěžejní motivy užívány jako znaky určitých morálních hodnot. Naproti tomu pro Nerudu se stává klíčovým vztah městského člověka k přírodě, nikoli příroda jako taková. Na rozdíl od Nerudových textů ty Hálkovy postrádaly ironii a sarkasmus, celkově se jakékoliv humorné pasáže objevovaly velmi sporadicky, stejně jako napětí mezi vrstvami jazyka. Ve druhé polovině 19. století se ale i přesto staly velmi oblíbenými. (Tureček 2007, s.101-105)

Neruda působil nejen jako žurnalista, ale i jako prozaik a básník. Nejznámějším Nerudovým prozaickým dílem jsou *Povídky malostranské*, ve kterých se stáváme svědky osobitého světa devatenáctého století na Malé Straně, překypujícího jak tragickými, tak i komickými osudy jejích obyvatel. (Tichý, Forst1972, s.43). Povídky představují první významné dílo české literatury, které vzniklo v prostředí novin. (Mocná 2012, str.30)

Krátce po publikaci několika povídek v novinách začal ve své korespondenci rozvíjet úvahy o knižní podobě *Povídek malostranských*. Pro Nerudu, který do té doby působil hlavně v denním tisku, byla prezentace tvorby v knižní podobě zvláště důležitá. (Mocná 2012, s.50-51) Po vydání nebylo dílo příliš ceněné, dnes jej ale považujeme za nejvýznamnější část Nerudova literárního odkazu. *Povídky malostranské* představují náhlou tematickou změnu v Nerudově tvorbě. Ze zaměření na civilizační pokrok a moderní svět se spisovatel nečekaně vydal opačným směrem, a to k pramenům dětství a k nostalgickým vzpomínkám. Tematická změna byla způsobena Nerudovým rozčarováním z hloupostí a bezvýznamností veřejného života. Proto se raději obrátil k vyznávání tradic a líčení radostí i strastí obyčejných lidí. (Mocná 2012, s.9)

U tohoto prozaického díla vyniká Nerudova větná skladba, která má výrazný zvukový charakter, věty jsou rozčleněny na krátké promluvové úseky.

Lingvistické zkoumání Alexandra Sticha dospělo k závěru, že v šedesátých letech 19. století došlo k posunu v aktuálním členění větěném, intonační vrchol se posunul z posledního místa ve větě na místo předposlední. Tím se uvolnil ustálený pořádek slov. Právě Neruda byl jedním z hlavních nositelů tohoto vývoje. Důkazem tohoto posunu je dílo *Arabesky*. Pokud hledíme na Nerudovu tvorbu diachronně, je zde patrný značný vývoj jak v intonačních liniích, tak například v obměně tečky za čárku v povídkách a fejetonech. (Haman 1968, s.28-29)

Řada vykladačů Nerudova díla zdůrazňuje, že povaha a směr jeho tvorby byla značně ovlivněna životními podmínkami, kterými byl autorův osud utvářen. Hlavním rysem, který se v jeho tvorbě nesčetněkrát projevil, bylo již zmiňované dětství v chudé rodině. Tento fakt měl podstatně formovat jeho způsob hodnocení společenských událostí a také sociální citění. (Křivánek 1983, s.10)

Sociální motivy byly hledány zvláště v *Povídkách malostranských*, kde měly rozpory mezi chudobou a bohatstvím tvořit základní kompoziční a ideový prvek díla (Špičák 1985, s.20). Jiní badatelé, jako například Aleš Haman, vyzdvihovali spíše narativní způsoby Nerudovy prózy. (Haman 1968) *Povídky malostranské* jsou specifické zejména detailním prokreslením textu a neobyčejně podrobným popisem všech postav, které v nich, i nepatrně, figurují. Neruda dal všem osobám jméno a obeznámil čtenáře s jejich profesí a často také povahovými rysy. (Mocná 2012, s. 155)

Neruda své současníky převyšoval svým cílem poznat reálnou skutečnost, bez jakýchkoliv příkras, iluzí a vžitých předsudků. To se projevovalo v jeho poezii od první básnické sbírky, kterou bylo *Hřbitovní kvítí*, vydané na konci roku 1857. Jednalo se o verše v rozervaneckém duchu, z nichž bylo několik věnováno Nerudovu zemřelému spolužákovi. Sbíрка je hluboce, až trpce lyrická a odehrává se na pozadí ponuré atmosféry hřbitova. Verše jsou inspirovány stinnými stránkami života. Báseň číslo čtrnáct představuje jednu z mála básní této sbírky, která postrádá ponurou atmosféru a v níž se Neruda přihlašuje ke kladným hodnotám. V této básni se nechal unést nostalgií a vzpomíná na své dětství. (Kovářík 1970, s.14) Většina Nerudových příznivců ale kontroverzní sbírku nepochopila a odmítla ji.

Poté se všemi nepochopený Neruda na deset let odmlčel. Důvodem bylo také úmrtí Vítězslava Háška. Ten sice nikdy nepatřil mezi Nerudovy přátele, jelikož mezi nimi vždy panovalo silné napětí a rozpory. Ale byl to přece jen Nerudův literární kolega. Bohém Neruda si zřejmě kvůli Háškovu úmrtí naplno uvědomil vlastní smrtelnost, což bohužel přispělo k jeho dlouholeté vnitřní krizi. (Mocná 2012, s.17)

Po odmlce vydal další sbírku s názvem *Knihy veršů*, která byla ze všech nejrozsáhlejší a sestávala ze tří souborů. Zde se Neruda pokouší o pozitivní ohlas čtenářů, ale nepřestává začleňovat ostrou sociální kritiku. V roce 1878 vychází sbírka, která si získala nečekaný úspěch, *Písně kosmické*. Sbírkou byla koncipována ze dvou typů básní, jedním z nich byly lidové popěvky a druhým verše zaměřené na pokrok lidstva. Nerudu toto téma velmi zajímalo, zabýval se kosmologickými teoriemi a objevy v astronomii. Kosmickými písněmi předešel dobu o několik generací, a to celosvětově.

Balady a romance, jedna z nejproslulejších Nerudových básnických sbírek, vyšla poprvé jako celek roku 1883. Do té doby byly básně vydávány samostatně časopiseckou cestou. Jedná se o 18 básní, z nichž každá má na začátku svého názvu slovo „balada“ nebo „romance“, i když se vždy nejedná o daný žánr. V této sbírce je kladen důraz na křesťanství, historické postavy, lidové tradice a je zde také výrazný kontrast dobra a zla.

Další známou básnickou sbírkou jsou *Prosté motivy*, vydané v dubnu roku 1883. Tato sbírka je typická tím, že se v ní Neruda pokoušel odhalit citovost soudobého člověka. Se střídajícími se čtyřmi ročními obdobími se zde zrcadlí Nerudovy naděje i zklamání. *Prosté motivy* mají své zasloužené místo v české subjektivní lyrice, jelikož jsou „*typicky nerudovské*“ svým humorem a lidským pohledem. Jsou také posledním dílem, které Jan Neruda za svého života dokončil. Jedním z hlavních znaků Nerudovy poezie byla také reflexivnost. Byl známý svou pečlivostí, až úpornou snahou neustále opravovat a precizovat texty. Tím se měl odlišovat například od již zmíněného Vítězslava Háška, pro kterého bylo důležitější poselství a lyrická stránka díla.

Od samého počátku byla hlavní inspirací pro Nerudovo dílo lidová poezie. Neruda se podle všeho pokoušel najít způsob, jak skloubit krásu a citové bohatství lidové poezie s myšlenkami a chováním soudobého člověka. Lidové poezii se blížil i užíváním pro ni typických frazémů, přirovnání nebo zdvořilých, často zapojoval i hovorové, běžné prostředky tehdejší mluvy. Ve snaze docílit co nejpřesnějších básnických záměrů, se Neruda vyhýbal složité stavbě veršů. (Brabec a kol. 1961, s.181–182)

Neruda ve svých básních pracoval se širokým souborem motivů. Na začátku své tvorby se zaměřoval zejména na básně s prvky ironie, poté postupoval k básním vlasteneckým, lyrickým, reflexivním, ale také k baladám a romancím. V poezii čerpal zejména ze širokého světového rozhledu a jeho zřetel byl zaměřen na ideál člověka a lidský charakter. (Brabec a kol. 1961, s. 180).

Neruda, zejména v šedesátých letech, byl také vášnivým cestovatelem. Své zážitky a poznatky z cest obdivuhodně zpracoval do svých cestopisů, které rozhodně stojí za zmínku. Na začátku svých výprav se vydal do Vídně a do Bavorska, odkud následně pokračoval přes státy německého jihu až do Paříže, která ho svým kouzlem očarovala. O zážitcích ze svého pětitédenního pobytu v Paříži zkoncipoval samostatné dílo nesoucí název *Pařížské obrázky*. V očích soudobých čtenářů byl Neruda zejména zprostředkovatelem nových světů. Nerudovy cestopisy byly společností velmi kladně přijaty, a to hlavně díky tomu, že jejich prvním tématem se stala nejslavnější metropole té doby, Paříž. (Mocná 2012, s.14)

V následujících letech podnikl jednu z jeho nejtěžších a nejdelších cest, výpravu přes Balkán a Blízký východ, kde navštívil Srbsko, Bulharsko a Rumunsko, odkud se dostal až do Orientu, konkrétně do světových metropolí jako je Káhira, Jeruzalém nebo Alexandrie. (Hora-Hořejš 2004, str.170) Tato cesta v něm zanechala velké množství citových zážitků a dojmů, které byly díky jeho pozorovatelskému talentu ještě více posíleny. Tuto pouť podnikl v létě roku 1870 společně se svým přítelem Emanuele Kittlem. (Mocná 2012, s.14) V té době nebylo zvykem konat tak dlouhé a rozmanité okružní cesty, Neruda z nich ale vytěžil zajímavé cestopisné črty.

První z nich byla črta *Různí lidé* (1871), o rok později vydal druhý cestopis, *Obrazy z ciziny* (Vondra: 2012, s.137). V tomto cestopisu je nejvíce zřetelné analyzování politických souvislostí, zejména národních bojů za samostatnost (Křivánek 1983, s.38). Úspěch obou těchto publikací Nerudu utvrdil v přesvědčení, že kombinace jeho dychtivosti po exotice s výchovným pojetím moderní doby je více než správná. (Mocná 2012, str.14)

Jako celkové shrnutí veškerých cestopisů slouží dílo nesoucí název *Menší cesty*, který byl vydán jako pátý svazek Nerudových fejetonů. Tento cestopis dokládá fakt, že se u Nerudy úzce spojují a kontrastují žánry fejetonu a cestopisných povídek. Nerudovy cestopisy mají podobu fragmentu, výseku či jednotlivého obrazu, které přibližují cizí zemi a její obyvatele. Jeho cestopisy pracují rovněž se zábavností. (Křivánek 1983, s. 38).

Psaní cestopisů mělo ale podle Nerudova mínění hlubší význam. Neruda věřil, že pokud se chce moderní člověk určitým způsobem odlišovat od minulosti, je třeba aby uvažoval v globálním měřítku. Formou svých cestopisů se pokoušel tento aspekt vyjádřit k lidstvu jako celku i v Čechách, které byly dosud okolnímu světu spíše uzavřeny. (Mocná 2012, s.14)

Cestovatelská vášeň také souvisí s Nerudovými překlady. Jeho překladatelská činnost nebyla příliš obsáhlá, ale splňovala účel, kterým bylo obeznámit tehdejší čtenáře s díly zahraničních autorů. K překládání si nejvíce vybíral poezii spisovatelů, kteří bojovali za lidskou a posléze národní svobodu. Přeložil tedy úryvky z epického básnického cyklu *Legenda věků* od Viktora Huga a dále se věnoval překladům spisovatelů maďarského původu, kterými byli Mihály Vörösmarty a Sándor Petőfi. Co se týče Petőfiho, přeložil Neruda několik jeho básní o tulácích z uherských pust. Dále jsou také zajímavé Nerudou přeložené staroindické národní písně. Celkově se snažil svými překlady podpořit moderní vývoj novodobé české literatury. (Pohorský 1961, s.139-187).

3. Nerudova korespondence a její edice

Nerudovy dopisy vycházely ovšem už od počátku 20. století. První soubor dopisů byl vydán nakladatelstvím Mánes roku 1907 v Praze. Jedná se o *Listy Jana Nerudy Terezii Marii Macháčkové: 1864-1865*. Redigoval je český knihovník a spisovatel Václav Tille, který působil jako literární a divadelní kritik v *Národních listech* a věnoval se zejména pohádkové tvorbě a lidové slovesnosti, byl autorem mnoha studií o pohádkách Boženy Němcové a K.J. Erbena. (Blümllová 2010)

Adresátka těchto dopisů, Terezie Marie Macháčková, přezdívaná Rézinka, byla Nerudovou přítelkyní. Účastnila se tehdejšího ženského hnutí a intenzivně se věnovala literární činnosti. Neruda se do ní platonicky zamiloval v době, kdy působil jako divadelní referent *Národních Listů*. Byla to ale láska „na dálku“, spíše, než plnohodnotnou přítelkyní byla Rézinka Nerudovou básnickou a literární inspirací. Zajímavé je, že i přesto, že je považována za Nerudovu přítelkyni, se nikdy osobně nesetkali, jejich vztah probíhal pouze formou dopisů. V pouhých osmnácti letech ji skolila tuberkulóza. Po její smrti Neruda velmi rychle zestárl, byla to pro něj krutá rána.

Roku 1931 vyšly v Družstvu knihtiskárny v Hranicích čtyři neznámé dopisy Jana Nerudy, Elišky Krásnohorské, J.V. Sládka a Primuse Sobotky. Dopisy uveřejnil Bedřich Beneš Buchovan a jsou dodnes uloženy v muzeu města Uherské Hradiště. Eliška Krásnohorská byla česká básnířka, překladatelka a autorka knih pro mládež, často přispívala do časopisů *Lumír* a *Květy*, kterých byl Neruda součástí. Byla také zakladatelkou první dívčí střední školy *Minerva* a nejbližší přítelkyní Karolíny Světlé.

Dále v Praze v roce 1933 vyšly dopisy také v podobě tří *Listářů Jana Nerudy*, které byly přímo věnovány jeho památce. O jejich vydání se zasloužila Společnost pro postavení pomníku Jana Nerudy v Praze, redigovali je Jaromír John a Miloslav Novotný.

Sám Novotný roku 1951 vytvořil edici *Život Jana Nerudy*, která se skládala ze čtyř dílů, z nichž všechny vydalo nakladatelství Československý spisovatel v Praze. První díl, s názvem *básník Hřbitovního kvítí*, zahrnoval korespondenci do roku 1857. Následoval díl druhý, vycházející roku 1953 pod názvem *Mladistvé zápasy*, s dopisy od roku 1857 do roku 1859, dále třetí díl, *Do rozchodu z Karolínou Světlou*, to jest do roku 1862 a poslední, čtvrtý díl, nazvaný pouze *Dopisy-dokumenty*.

Neruda napsal za svůj život nepřehledné množství dopisů, které později vyšly v kompletním souboru, ve třech svazcích. Celý soubor obsahuje přes 2500 dopisů. První svazek vyšel roku 1963, druhý roku 1954 a třetí roku 1965. Všechny z nich jsou součástí *Knihovny klasiků* a byly vydány Státním nakladatelstvím krásné literatury a umění v Praze. Ediční řada nese název *Spisy Jana Nerudy* a vznikla pod vedením Ústavu pro českou literaturu Československé akademie věd. Převážná část Nerudovy korespondence spadá do osmdesátých let, tj. druhá polovina Nerudova života. I přesto jsou ale časově rozvrženy do jednotlivých svazků. Z edice byly vyloučeny dopisy, které mají charakter úřední a administrativní, nebo takové, kde je pouze Nerudův přípisek. (Neruda 1965, s.442)

Hlavním redaktorem spisů je Jan Mukařovský, který se na nich podílel s redakční radou. U první a třetí sbírky dopisů byli výkonnými redaktory Aleš Haman a Jarmila Víšková, druhý svazek připravil Josef Moravec, který také napsal doslov. Všechny dopisy graficky upravil František Muzika.

Tato edice dopisů představuje první pokus o souborné, jednotné vydání. I přesto, že nad ní už v roce 1902 uvažoval Kruh spisovatelů vedený českým básníkem Otokarem Theerem, k jejímu vydání z jeho strany nedošlo.

4. Adresáti Nerudových dopisů

Neruda své dopisy adresoval zejména svým přátelům, kteří jakožto literární osobnosti představovaly důležitou součást společenského i kulturního života devatenáctého století.

První svazek *Dopisů Jana Nerudy* je rozdělen na šest celků, kterými jsou dopisy psané Anně Holinové, Josefu Václavu Fričovi, Adolfu Heydukovi, Juliu Grégrovi, Ladislavu Quisovi a rodině Tichých z Vlachova Březí. Celkem se jedná o 870 dopisů. Adresáty lze rozdělit podle povahy dopisů na kontakty intimní/osobní, kontakty literárně kulturní a kontakty provozní. V dopisech se často prolíná povaha literárně-kulturní a osobní, jelikož adresáti většinou plní jak roli literátů, tak i roli blízkých přátel.

Mezi Nerudovy literárně-kulturní kontakty, kterým byly dopisy věnovány, patřil například Josef Václav Frič, spisovatel, novinář a politik, představitel romantismu, kterému Neruda psal kontinuálně v letech 1859 až 1890. Následoval také Julius Grégr, se kterým si Neruda pravidelně dopisoval mezi lety 1865–1891. Byl spoluzakladatelem mladočeské strany, významným politikem, který působil také jako poslanec Říšské rady a patrně patřil mezi Nerudovi nejbližší přátele, jelikož je mu adresována skutečně dlouhá řada dopisům, týkajících se jak témat literárních, konkrétně deníku *Národní listy*, jehož byl Grégr majitelem a šéfredaktorem, tak i témat osobních. Roku 1865, když se *Národní listy* spojily s časopisem *Hlas*, se Grégr stal Nerudovým zaměstnavatelem.

Dalším adresátem, který podle povahy dopisů patřil spíše mezi kontakty literárně-kulturní, ale také provozní, byl představitel skupiny ruchovců, Ladislav Quis, který se mimo jiné věnoval vydávání básnických spisů a překladům. Byl součástí redakce časopisu *Slovan*, pod vedením Karla Havlíčka. Později se stal členem redakce *Národních listů*. Korespondence je poměrně monotematická, týká se zejména korektur a redakčních záležitostí, objevují se ale i zmínky o Nerudově soukromém životě.

Celá druhá sbírka dopisů je samostatně vyčleněna a spjata s osobou V.K. Šembery, a to hlavně kvůli kvantitě a závažnosti korespondence. Ten působil jako profesor českého jazyka a jazykovědec. Neruda psal také jeho synovi Vratislavu Kazimíru Šemberovi. Projednávali jak témata týkající se literárního světa, tak i témata osobní. Neruda měl o svého přítele strach, jelikož byl velmi často na cestách.

Část korespondence má povahu osobní až intimní. Dopisy intimnější povahy byly adresovány převážně Nerudovým přítelkyním a milenkám. Jednou z nich byla Anna Holinová, která představovala první a také největší lásku Jana Nerudy. Podle sbírky si dopisovali mezi lety 1853-1864. Z dopisů je patrné, že k Anně choval silné milostné city a plánoval společnou budoucnost. Jejich vztah později skončil kvůli Nerudovým stykům s Karolínou Světlou. Se Světlou se Neruda poprvé setkal ještě jako student. I přes všechn vděk, který chovala ke svému manželovi, Petru Mužákovi, za probuzení a posílení jejího češství, nebyla v manželství s ním nijak šťastna. Její literární zájmy ji tedy sblížily s Nerudovými, zejména v době, kdy působil jako novinář a redaktor. Neruda dokonce označoval Světlou za „*vzácnou náhradu*“ zesnulé Boženy Němcové.

Světlá Nerudu v období jeho spisovatelské krize podporovala, aby pokračoval v psaní. Považoval ji tedy za svou záchránkyni a vděčnost později přerostla v hlubší cit, který byl ze strany Světlé opěťovaný, i když se snažila jejich vztah nadále udržovat pouze v mezích přátelství. (Špičák 1985, s.76-77)

Soubor velmi osobních dopisů je dále adresován Anně Tiché a její rodině. Přestože Anna byla Nerudovou příbuznou, byla do svého strýce celý život platonicky zamilovaná a stala se jednou z klíčových žen v jeho životě. Dle dopisů lze soudit, že se Neruda snažil její city tlumit. (Mocná 2011, str. 154)

Nerudův blízký přítel byl také Adolf Heyduk a jeho o 25 let mladší žena Emílie Heyduková, s nimiž si pravidelně dopisoval mezi lety 1863-1891. Heyduk působil jako propagátor československých vztahů a představitel skupiny májovců.

Za dopisy osobní je možné považovat také ty, které byly určeny manželkám nebo rodinám již zmíněných adresátů, jako například Anně Fričové (rozené Kavalírové), rodině V.K. Šembery, rodině Tichých, Emílii Heydukové nebo oběma manželkám Julia Grégra. Rodině Tichých, zejména Nerudovu bratranci Aloisu Tichému, je věnován celý závěrečný svazek dopisů.

Mezi Nerudovy čistě provozní kontakty patřil například knihkupec a nakladatel Ferdinand Dattel, který byl zároveň jeho blízkým přítelem.

Dattla výrazně ovlivnila mladočeská politika a rozhodl se vést společně s Eduardem Grégrem nakladatelský podnik, pro Nerudu velmi důležitý, protože se podílel na tiskových procesech *Národních listů*. (Neruda 1963, s. 565-568)

5. Neruda ve svých dopisech jako čtenář české literatury

Nerudovy dopisy lze pomyslně rozdělit na dvě kategorie. V první kategorii se Neruda zaměřuje na téma literární činnosti a práce spisovatelů, a to jak soudobých, tak i spisovatelů dob minulých. Svůj zřetel klade mimo jiné na autory a díla, která ho určitým způsobem zaujala a které i sám četl, nebo se dokonce podílel na jejich vzniku. S literární tvorbou těchto spisovatelů také úzce souvisí společenské a historické podmínky, za kterých byla tvořena.

Druhá kategorie dopisů byla určena zejména Nerudovým nejbližším, mezi které patřila například jeho tehdejší přítelkyně, Anna Holinová. Téma těchto dopisů se netýká literární činnosti ani kulturního života, ale Nerudových osobních záležitostí, jeho psychických i fyzických obtíží a soukromých témat. Tato kapitola se nicméně bude zaměřovat na kategorii první, a tj. Nerudovy dopisy týkající se literárních záležitostí.

Neruda jako čtenář ve svých dopisech obrací svůj zájem k literárním autorům jak českým, tak i zahraničním. Z českých autorů, o které se Neruda jevil největší zájem, patřili na prvním místě členové literární skupiny májovců, jako byl například Vítězslav Hálek, významný českých prozaik a básník, jeden z jejích hlavních představitelů.

V období májovců působil jako organizátor společenského dění u nás, zejména se zaměřoval na žurnalistiku a literární kritiku. Hálek se zásluhou své umělecké tvorby, která si získala okamžitou oblibu na základě svého souznění s tehdejší dobou, stal nejúspěšnějším českým básníkem. Jeho literární činnost zaujala Nerudu demokratickým myšlením a vyjádřením niterných pocitů a nálad.

Hálkova tvorba ale s Nerudovou kontrastuje v mnoha aspektech. Například v tom, že Neruda akcentoval městské prostředí, zatímco Hálek tíhl k prostředí vesnickému.

Hálkova tvorba je rovněž na rozdíl od Nerudovy klidnější, zaměřená na jeho fascinaci přírodou a čistotou lidské duše. (Brabec a kol.1961, s.100)

I přesto že Nerudu Hálkova tvorba ze začátku zaujala, postupem času se z nich stali rivalové, a to kvůli různícím se politickým názorům, díky nimž byl opuštěn nejen Hálkem, ale i ostatními členy bývalého literárního kruhu, jak zmiňuje v jednom ze svých dopisů, věnovanému Josefu Fričovi: „*Koukají na mne jako na buldoga, kterého by rádi odkopli, kdyby se ho nebáli. To je mně ovšem také lhostejno, ba i to, že mne Hálek za svého protivníka a nepřítele má*“ (Neruda 1963, s.73).

Z Hálkovi korespondence vyplývá, že mezi ním a Nerudou panovalo značné napětí a měli mezi sebou konflikt nejen osobní, který se týkal zejména Nerudovy kritiky Hálkových *Večerních písní*, ale hlavně konflikt společenský. Šlo konkrétně o neshody mezi mladou demokratickou skupinou na počátku šedesátých let, jejíž součástí byli právě Hálek s Nerudou. To, co rozpoutalo zásadní spor mezi těmito dvěma literáty, byl především jiný stupeň politické aktivity. Neruda se neúčastnil schůzek s radikálními demokraty, což mu bylo z Hálkovy strany vyčítáno. (Pfaff 1963, s.445)

Mezi další Nerudou častou zmiňované osobnosti české literatury můžeme také zařadit například Adolfa Heyduka, Karolínu Světlou, Josefa Jiřího Kolára, Aloise Vojtěcha Šemberu a v neposlední řadě Josefa Baráka, který byl zároveň Nerudovým blízkým přítelem.

Nejobsáhlejší korespondence je bezpochyby adresována A.V. Šemberovi, jelikož jí byl věnován celý druhý díl dopisů, jak bylo již zmíněno.

6. Neruda ve svých dopisech jako čtenář cizojazyčné literatury

V této práci bude ale kladena větší pozornost literatuře zahraniční, jelikož tyto Nerudovy zmínky jsou více obsáhlé a pro Nerudu jako tvůrce i zásadnější.

Zároveň také Neruda četl velmi často cizojazyčnou beletrii, převážně německou, a vyvíjel značné úsilí, aby českému čtenářstvu rozšířil obzory o zahraničních spisovatelích a seznámil je s jejich díly. (Petrbok 2014, s.17) Informace o nich často vkládal do svých časopisů, například do *Národních listů*. Po celý život soustavně psal literární portréty různých evropských spisovatelů a také kritické studie o evropské literatuře i recenze zahraničních knih. O různých souvislostech Nerudovy vlastní tvorby a evropské literatuře širěji pojednal Aleš Haman (Haman 1999, 2014 aj.).

Zahraníční autory, o kterých Neruda ve svých dopisech píše, lze rozdělit na několik skupin z hlediska jejich národnosti. Nejvíce se Neruda zaměřuje na německé spisovatele, tato skupina je nejrozsáhlejší. Mimo této skupiny dále zmiňuje také autory původem z Francie, Anglie a Irska, Ameriky, Ruska, Polska a také se v dopisech objevuje několik spisovatelů ze Španělska, Itálie a Slovenska.

6.1 Německojazyční autoři

Jako o prvním spisovateli z Německa píše Neruda o Johannu Wolfgangovi von Goethem (1749–1832). Goethe patřil mezi významné představitele evropského literatury poslední třetiny 18. až první třetiny 19. století. Je jedním z nejvýznamnějších německých spisovatelů. Jeho stěžejními díly jsou *Faust* a dopisový román *Utrpení mladého Werthera*, k jehož napsání ho inspirovala nenaplněná láska k dívce Charlottě. Hodně cestoval, nejvíce do Itálie, konkrétně do Říma a také s oblibou navštěvoval česká lázeňská města.

Neruda se o něm ve svých dopisech zmiňuje v souvislosti s překladem jeho děl, jež překládal Ladislav Quis. Quisovi píše: „*Pracuj pilně na Goethovi, je to důležité, a laskavě mne zpravuj o pokrocích práce. Mám radost, žeš v proudu.*“ Quis se soustavně věnoval překladům z německé literatury, a to nejen dílům Goetha, ale i jiných významných autorů té doby. Jedním z jeho nejvýznamnějších goethovských překladů je dílo *Faust* a také Goethovy balady, které byly otištěny v Poes. světě zásluhou E. Grégra. Quis také přeložil Goethovu činohru o pěti jednáních s názvem *Ifigenie v Tauridě*. Jednalo se o Goethovo přepracování Euripidova dramatu, kterou napsal za pouhých šest týdnů. Neruda považoval tyto překlady za velmi důležité a chtěl o nich být informován. (Neruda 1963, s.399).

Goetha, společně s Dantem, také oceňoval za jejich odhodlání projevat svoji individualitu, hrdost a vnitřní sílu podporovat svůj národ. Goethe byl jedním z jeho vzorů vlastenectví. Neruda věřil, že i malý národ, jako ten český, může s pomocí literární tvorby dokázat velké věci v rámci literatury světové, jak píše v jednom ze svých dopisů: „*Malý byl vždy národ český a konal také divy. A což dělá „individualitu“ počet? Newton, Dante, Goethe byli přec jednotlivci, ne? A takový jednotlivec může přec být u národa sebemenšího, a byt' se skládal jen z desíti osob. My sami máme dnes celou řadu vynikajících Čechů, budem jich mít vždy víc a víc – „malost“ národa nevadí.*“ (Neruda 1963, s.478)

V souvislosti s Goethem se Neruda zmiňuje také o Friedrichu Schillerovi, který byl Goethův blízký přítel a navzájem se literárně ovlivňovali. Patřil také mezi jednoho z nejvýraznějších představitelů německé klasiky, je známý především jako dramatik.

V jeho prvních tragédiích je patrný vliv německého hnutí Sturm und drang (Bouře a vzdor), které kladlo důraz na emoce a vzpuru jedince. Mezi Schillerova známá dramata patří Marie Stuartovna, kterou v roce 1891 přeložil Ladislav Quis, dále také *Loupežníci* nebo *Don Carlos*. Neruda o překlady obou německých klasiků velmi stál, v dopise Vratislavu Kazimíru Šemberovi píše: „Četls nejspíš P. Ll. Dle toho víš, jak se as Neményimu líbilo u nás. Malá chybička se ale Mad'árkovi přihodila, místo Schillera postavil Goethe. Nu, na tom nezáleží. Letos přijde na řadu *Ifigenie*, *Wirsing* chce i 2.díl *Fausta*, na němž se pilně pracuje, pak máme aspoň veškerá dramata jeho. *Balady G. přinese ted' Poes. svět v překladu Quise.*“ (Neruda 1954, s. 248). Quis v roce 1891 vydal také český překlad Schillerovy truchlohry Marie Stuartovna.

Mezi další zmiňované německé autory patří Christian Johann Heinrich Heine (1797–1856). Známý německý básník a prozaik, představitel romantismu a tehdejšího hnutí Mladé Německo. Jedním z jeho nejznámějších děl je básnická sbírka *Třicet tři básní*, a z ní vyniká zejména slavná báseň *Loreley*. Tak se nazývá skála na břehu Rýna, kde měla být podle pověsti vodní víla, která zpěvem lákala plavce k záhubě, stejně jako sirény z řecké mytologie. Právě tímto mýtem se Heine inspiroval k napsání své nejznámější básně.

Neruda ve svých dopisech naráží na slovní zásobu, kterou ve svých dílech používal a porovnává ji se slovy z německého jazyka, která zná on sám: „*Goldkrumme je právě tak dobré a srozumitelné jako Brotkrumme, Erdkrumme, ergo je také diminutivum dobré. Kdyby byl Heine napsal to slovo, ani nikdo nešpet, on napsal méně oprávněných.*“ (Neruda 1954, s.227)

O Augustu Antonu Glückseligovi (1806–1867), který v literatuře působil zejména jako pražský německojazyčný historik, píše Neruda roku 1986 jeho příteli a taktéž spisovateli Juliu Grégrovi. Glückselig hojně přispíval svými statěmi do sborníků a časopisů, byla pro něj důležitá kvalitní typografie a také ilustrace jeho publikací. Měl výraznou znalost historických pramenů a topografie, nejzajímavější byla díla o pražských památkách.

Neruda se zajímá se o Glückseligův fejeton *Duino* a vyžaduje za něj po Juliovi zaplacení: „*Glückseligovi račiž za fejeton „Duino“ laskavě sám poukázat honorář, nevím, mnoho-li mu dáváš.*“ (Neruda 1963, s.294)

V dopise pro Josefa Friče se Neruda zajímá o ilustrace Ludwiga Augusta Frankla (1810–1894), židovského česko-rakouského básníka a literárního historika, který patřil do skupiny svobodomyslných literátů a byl narozen v Čechách. Jeho hlavním cílem bylo národní dorozumění českého a německého národa v oblasti kultury: „*Dva listy jsem již poslal přímo za ten čas na Tebe, dva Kuřákovi stran ilustrace Franklovy. Nevím o ničem nic obširnějšího, a nemohu Ti tedy také odpovědět. Ale za tři dni.*“ (Neruda 1963, s.84)

Zajímavá je zmínka o rakouském vojenském důstojníkovi a spisovateli Wenzelu Messenhauserovi (1813–1848), který se v roce 1848 zúčastnil revolučního povstání ve Vídni. Protože se odmítl podvolit a pokračoval v boji proti jednotkám Alfreda Windischgrätze, byl kvůli udržení příměří zastřelen. Je autorem díla *Ernsten Geschichten*, ve kterém se odrazily jeho zážitky z vojenského života. V dopise pro Aloise Vojtěcha Šemberu se Neruda ptá na místo a okolnosti jeho úmrtí. Zřejmě jen proto, aby pro něj Šembera podnikl na toto místo cestu nebo o něm alespoň získal informace: „*Prosím tě, piš mně, co se nalézá zrovna na tom místě, kde byl Messenhauser zastřelen, teď. Volné místo? Dům? Jaký? Čí? Vidiš, už máš zas nějakou komisi, abys nezlenošil!*“ (Neruda 1954, s.91). O spisovateli psal později v *Obrazech života*.

Neruda ale nezmiňuje pouze spisovatele. Ve svých dopisech píše taktéž o Richardu Wagnerovi (1813–1883), který je známý především jako hudební skladatel, byl ale také vynikajícím spisovatelem, dramatikem a básníkem. Díky jeho protizidovským názorům bylo později jeho dílo zneužito nacismem, stejně jako některé Nerudovy fejetony. V souvislosti s literaturou se zaměřoval na polemické stati, ve kterých se věnoval ideálům opery, nebo politické situaci. Jedním z takových děl je *Opera a drama*, kde Wagner popisuje současný stav dobové hudby a předkládá vlastní nápady, jak operetní díla reformovat, aby odpovídala jeho představám. (Petránek 2005, s.9)

Neruda o něm píše ve spojitosti s již zmiňovaným Heinem.

V dopise se jedná o jejich špatné životní situaci, kterou způsobila finanční tíseň: „*Škoda toho Heineho a Wagnera. Nestalo by se na nich praničeho, kdyby se někdo k půjčce odhodlal.*“ (Neruda 1954, s.100)

Dále se o Wagnerovi zmiňuje v dopise Vratislavovi: „*Můj milý! Myslím včera a dnes – po té benátské události – pořád na Tebe. Jsi as tuze smuten a dojat, vid’? Budu také o Wagnerovi psát.*“ (Neruda 1954, s.328)

Mezi další zmiňované autory patří německá spisovatelka, zejména autorka románů, Elise Polko (1822–1899). Nejvíce se proslavila díly *Musikalische Märchen* a *Ein Frauenleben*, které byly později přeloženy do angličtiny. Neruda žádá o zapůjčení jejího článku Bertě Mühlsteinové, významné české básnířce, která je v Nerudových dopisech taktéž několikrát zmiňována: „*Mühlsteinová se zblázní radostí, až obdrží list od Addy. Nemohl bys do Prahy zapůjčit ten článek Elise Polko pro Bertu? Dostaneš jej co nejsprávněji zpět!*“ (Neruda 1954, s.96). V tomto dotazu je zmíněna rovněž spisovatelka rakouského původu, Ada Christen (1839-1901), která začínala publikovat své texty nejdříve do tehdejších časopisů a celkem napsala čtyři básnické sbírky, ve kterých slučovala intimní, až erotický tón se společenskými požadavky. Také se proslavila svými krátkými povídkami, zaměřenými na téma přežívání na okraji společnosti. (Chambers 2007)

S Nerudou si byli velice blízcí, seznámili se ve Vídni díky Vratislavu Šemberovi a do konce života spolu udržovali pravidelnou korespondenci. (Kliková, 2018) Christenovou velmi obdivoval, dokonce ji i zmínil v *Národních listech*, kde uvedl, že kvalita její tvorby lze srovnat s tvorbou Heina. Její literární styl zde popsal jako: „*duchaplný způsob moderní spisovatelky*“ (Neruda 1961, s. 239) Christenová ale nebyla českou společností jako spisovatelka příliš oblíbená, Neruda a Mühlsteinové byli v podstatě jediní, kteří byli touto rakouskou literátkou uchvázeni a zaujala je.

Svému příteli Vratislavovi píše Neruda ohledně rakousko-uherského spisovatele a vědce Felixe Kanitze (1829–1904), který se věnoval zejména výzkumům na Balkáně, díky kterým později vytvořil 50 nových map. Neruda žádá o zapůjčení Kanitzova díla *Srbsko*, které představovalo soubor historicko-etnografických cestopisných studií z let 1859-1868: „*Napsal jsem Ti listek, kde Tě žádám o Srbsko Kanitzovo. Obdržels? Dnes Ti posílám Obranu a Lumíra. Zvlášť kvůli tomuto, myslím, vynadají mně zas ukrutně. Aťsi!*“ (Neruda 1954, s.117)

Spisovatelem, který přirostl Nerudovi k srdci se stal Alfred Waldau (1837–1882), který uchvátil jeho pozornost svými úspěšnými česko-německými překlady. Ve své tvorbě seznamoval německé čtenáře s českými literárními díly, národními zvyky, tradicemi a také lidovou slovesností, za což byl českou společností velmi oceňován. Je Nerudou vyzdvihován v souvislosti s knihou *Böhmische Nationaltänze*. I přesto, že byly jeho články v deníku *Morgenpost* a *Obrazcích* Nerudou zkritizovány, stal se mu inspirací: „*Ostatně se nemusíš o ty překlady příliš starat*“, píše svému příteli Josefu V. Fričovi, „*počnou vycházet hned po prázdninách v sešitcích. Překládá je Waldau a budu zajisté jejich spoluredaktorem a babou, takže se nic neslušného nestane. Budeš-li chtít a bude-li lehké, můžeš se venku třeba o nakladatele postarat.*“

Fakt, že se Waldau dokázal přes kritiku přenést a vzít si z ní ponaučení pro jeho další tvorbu byl zřejmě hlavní důvod Nerudova obdivu k tomuto významnému německému autorovi: „*Waldau, poctivá to duše, která ke mně zcela přilnula, vydá as za dva neb tři dny knížečku Böhmische Nationaltänze. Věnoval ji mně vzdor tomu, že jsem jeho „Granaten“ v Morgenpostu i Obrazcích poctivě zklepal. Za základ sobě vzal můj článek o témže předmětu.*“ (Neruda 1963, s.71)

Waldau také jevil výrazný zájem o českou kulturu a tehdejší české spisovatele. Svými překlady pomohl překonat tehdejší předsudky, které vůči Čechům a české kultuře v té době panovaly. Zaujaly ho balady Josefa Friče, které přeložil do němčiny a použil je do své sbírky balad: „*Alfréd Waldau je v Praze, nechá Tě pozdravovat. Přeložil některé Tvé balády do němčiny, vydá zvláštní Bohmisches Balladenbuch.*“ (Neruda 1963, s.84)

Mimo Fričových balad přeložil Waldau také například vybrané básně Karla Hynka Máchy (*Karl Hynek Mácha's Ausgewählte Gedichte*), písně Václava Hanky (*Věnceslav Hanka's Lieder*) a vydal překlady českých národních písní pod názvem *Böhmische Granaten*, které taktéž zmiňuje Neruda ve svém dopise.

Ve druhém souboru Nerudových dopisů jsou okrajově zmíněni dva rakouští autoři. Prvním z nich je Ludwig Anzengruber (1839–1889), představitel realismu a naturalismu. Většina jeho tvorby se odehrává v prostředí rakouského venkova, často mezi horaly.

Všeobecně se ujalo jeho drama *Farář z podlesí* a také *Sedlák Křivopřísežník*. Druhým zmíněným je Peter Rosegger (1843–1918), Anzengruberův dlouholetý přítel, se kterým udržoval pravidelnou písemnou korespondenci. Mezi jeho díla patří například básnická sbírka *Mein Lied* nebo romány *Peter Mayra Erdsegen*. Je patrné Nerudovo nadšení a zvědavost na Anzengruberovo dílo. Roseggerovi má v úmyslu zaslat úryvek, bohužel už v dopise není uvedeno, o jaký se přesně jedná: „*Jsem žádostiv na Anzengrubera. Také Roseggrovi chci poslat exemplář – nemyslíš? A sice přímo.*“ (Neruda 1954, s.277)

Poslední spisovatelé z Německa, kteří si vysloužili Nerudovu pozornost, byli Otto Leixner von Grunberg (1847–1907) a Oscar Blumenthal (1852–1917). Leixner Nerudu zaujal díky svému dílu *Illustrierte Geschichte Fremder Literaturen*, jedná se o jednu z mnoha jeho kunsthistorických prací, mezi které patří také *Illustrierte Litteratur geschichte* nebo *Die moderne Kunst und die Ausstellungen der Berliner Akademie*. Leixner se v dílech zabývá dějinami výtvarného umění: „*Až budeš vidět nejnovější sešit Leixnerova díla Illustrierte Geschichte fremder Literaturen, najdeš tam recensi a podobiznu – J.N. Překvapilo mne to a nevím, kdo to psal.*“ „V dopise doporučuje svému příteli Vratislavovi, aby si jej přečetl. (Neruda 1954, s.314)

Oscar Blumenthal byl známý díky svojí práci pro známé noviny *Berliner Tageblatt*. Kvůli ostrým kritikám byl přezdíván jako „Krvavý Oscar“. Napsal několik veseloher, z nichž nejznámější byla hra *U bílého koníčka*, na které spolupracoval s Gustavem Kadelburgem. Některé veselohry, jako například *Der schwarze Schleier* nebo *Merkzettel*, vytvořil sám. V dopise je zmiňován v negativním světle. Neruda zde mluví o tom, že spisovatele jemu podobné nemá rád, jelikož jsou jejich díla stereotypní a označuje je až hanlivě. Blumenthal je podle Nerudova mínění příliš sebevědomý, přitom píše nekvalitní literární tvorbu: „*Nemohu ho vystát, jeho i všechny Blumethaly, Ecksteiny, a jak se ta havěť jmenuje. Ukruťně mnoho sebevědomého laku na pravšedním, už celým literárním světem po staletí ohoblovaném dřevě. Snad se ale díváš jinak na ně – nedělej si nic z toho.*“ (Neruda 1954, s.142)

Zmínky o spisovateli Gustavu Pawikowském (1851–1916) jsou velmi obsáhlé. Pawikowského měl Neruda v oblibě zejména proto, že se díky jeho německému překladu *Písní kosmických*, Nerudovy známé básnické sbírky, která si velmi rychle získala spontánní a jednomyslné nadšení veřejnosti, rozšířil jejich ohlas do zahraničí. Byl také autorem dramatu *Um eine Krone*, tragédie o pěti dějstvích. (Vodička 1993, s.640-646).

O Gustavu Pawikowském je v Nerudových souborech dopisů hned celá řada zmínek. Příteli Josefu Fričovi zapomněl Neruda díky svému špatnému zdravotnímu stavu zaslat jeho báseň, kterou mu Pawikowski poslal zpět, jelikož byla bohužel příliš politicky zaměřená a v současné situaci by nebyla otištěna.

Neruda tedy žádá Friče o zaslání jiné básně, kterou by mohl Pawikowski přeložit: „*Můj milý! Tak vidíš: byls u mne a já ve své, codenní ranní, žaludečním katarem prošpikované situaci zapomněl Ti dát Tvou báseň, kterou Pawikowski poslal zpět, žádaje Tě za jinou. Že prý je politická situace taková, že by mu jí v Dioskurách teď ani neotiskli. A že prý musí být všechno bez národní příchuti. Tak tedy mu pošli něco jiného.*“ (Neruda 1963, s.96)

Pawikowski také poukazoval v dopise, který Nerudovi napsal, na Gustava Eima, tehdejšího českého spisovatele a politika, v kladném slova smyslu. Podle Nerudy ale Eim píše zvláště a není jeho zastáncem: „*Eim ale píše, jak se alespoň domýšlím, poněkud hyperbolicky. Nevím. Ale podobá se pravdou, že aplaudovali hned po číslech jednotlivých. Ve vídeňských Kunstnachrichten nebylo nikde nic? Stran obrázku budu hledět Ti vyhovět. Při nejmenším však budem musit trochu počkat.*“ Pawikowski zájem o Eimovo dílo potvrzuje také větou „*Sehr gefallen*“, která v překladu znamená „*velmi se mi líbilo*“. (Neruda 1954, s.252)

Neruda v dopisech vůbec zaujímá kladný vztah k německé literatuře, kterou hluboce ctí a uznává její velikost v rámci kontextu celého světa. Je také rád, že do ní mohl vstoupit, a to díky Pawikowskému a jeho překladu *Písní kosmických*.

Oproti síle německé poezie se Neruda cítí, jak sám píše, „*poněkud trpaslicky*“. Za jakoukoliv kritiku, ať už je pozitivní či negativní, je vděčný, jelikož tato kritika je mu nápomocna k vylepšení jeho literárních schopností a k poučení se.

Snaží se dát v dopise najevo, že Pawikowského nenutil sbírku básní vydat, ale ani mu neřekl opak. Říká, že spisovatel by si vždy měl za svým dílem pevně stát, i přesto, že může být samozřejmě kritizováno. A to jak v užším, tak i v širším okruhu čtenářů: „*Vůbec jsem Pawikowskému ničeho neřekl a neradil, jak si můžeš pomyslit sám. Poukázal jsem na některé nutné změny v překladu a částečně on vyhověl. Do úvodu jsem mu zaslal prostě několik řádek suchých dat. – Že by Tys byl snad se odhodlal úvod napsat, nemohl jsem ovšem dle žádného výroku soudit, a třeba mne by napadlo i to, samovolně bych byl Pawikowskému to přece neradil. Škoda, desetkrát škoda!*“ (Neruda 1954, s.274)

Neruda oceňuje Pawikowského překlady, zejména z důvodu jeho jazykových schopností. Líbí se mu, že si hraje si s jazykem a jeho prostředky a tvoří z překladů umění: „*Právě jsem Ti chtěl odeslat exemplář Tögl. Rund. Mně se překlady Pawikowského líbí daleko líp. Nejsou stlačeny na holou, denní, všude běžnou německou frázi.*“ (Neruda 1954, s.345)

Neruda recipročně prosazoval uvádění Pawikowského v českém prostředí. V dopise informuje ředitele Národního divadla Františka Adolfa Šuberta o jeho tragédii *Agnes von Meran*. Dává Šubertovi na vědomí, že si její autor přeje, aby byla zahrána na českém jevišti. Její provedení je sice naplánováno v berlínském divadle, bohužel ale jen cenzurovaná verze, plná škrťů a změn: „*Velectěný pane! Sděluju Vám zde truchlohru Agnes von Meran, nevěda ovšem, zdali jí již neznáte. Spisovatel její by sobě ovšem přál, aby byla provedena na jevišti českém. Dosud nebyla provedena nikde, má však být nyní v Berlíně, a sice se škrty a změnami, jaké jsou v tomto exempláři (dle Lindtnera) učiněny. Přikládám zároveň některé listy, které o díle tom se rozepsaly.*“

Pokud by Šubert povolil její inscenaci u nás, byl by sám Pawikowski ochoten přistoupit k přátelskému vztahu, a dokonce i k autorizaci: „*P. Pawikowský je z Broumova, žije ve Vídni, a v případě že byste uznal za skutečně vhodné, aby truchlohra jeho u nás na jevišti českém byla provedena, byl by asi ochoten k podmínkám zcela přátelským – snad i k autorizaci.*“ (Neruda 1965, s.131).

Jak vysvítá z korespondence vztah Nerudy k německé literatuře byl mnohostranný: živě se o ni zajímal, uváděl ji do českého prostředí, velmi se přitom soustředil na aktuálně píšící autory, zároveň usiloval o to, aby se česká literatura stala prostřednictvím překladů součástí literatury německé a byla v ní jistým způsobem reflektována. Neruda na základě své korespondence vyvstává jako významný iniciátor a tvůrce česko-německých literárních vztahů.

6.2 Francouzští autoři

Neruda ve své korespondenci zmiňuje několik francouzských autorů. Na prvním místě je básník a autor písní Pierre-Jean de Béranger (1780–1857). Jeho písně byly reakcí na tehdejší politickou situaci a získaly si oblibu nejen ve Francii, ale i v ostatních zemích tehdejší Evropy. Pro satirický a posměšný tón svých písní byl dokonce uvězněn, takže se musely mezi tehdejší obyvatelstvem šířit tajně, pouze ústním podáním a později přepisy.

Na počátku 30. let se tematicky obrátil k sociálním problémům. Co se týče literárních děl, vydal Béranger básnickou sbírku *Chansons*. Stylem psaní se velmi podobal autorům francouzské lidové poezie. Díky kontrastu mezi poetičností a vtipností se autor stal velmi oblíbeným a patřil k nejpoblárnějším francouzským básníkům všech dob.

Neruda si v dopise stěžuje, že z Bérangerova díla by bylo vhodné překládat do časopisů více ukázek. Jeho dílo bylo však v té době jen obtížně dostupné. Neruda by stál zejména o literární pojednání: „*Potřebuje se mnoho příspěvků, zvláště pojednání literárních. Bérangera došel jen malý kousek.*“ (Neruda 1963, s.72)

Dalším zmiňovaným autorem je Alexandre Dumas starší (1802–1870), čelní prozaik a dramatik, který se proslavil zejména dobrodružnými a historickými romány, mezi nejznámější tituly patří *Tři mušketýři* nebo *Hrabě Monte Christo*. Neruda je v dopise nadšený z chystaného příjezdu Dumase do Prahy, který zde měl předčítat, a žádá svého přítele Josefa Friče, aby napsal něco málo o něm a o jeho příjezdu: „*Ano poslouchej! Přijde do Prahy Dumas père, aby předčítal; nemohl bys mně pro fejeton sdělit o tom a o něm některé pikantní jednotlivosti?*“ (Neruda 1963, s.86) Dumas přijel do Prahy se svou dcerou Marií. Tam je po památkách provedl rakouský spisovatel Alfred Meissner. V Čechách strávili pouze jediný den.

V dopise příteli Juliu Grégrovi píše Neruda o francouzské spisovatelské dvojici, Émile Erckmann (1822–1899) a Alexandre Chatrian (1826–1890), vystupujících pod společným jménem Erckmann-Chatrian. Spisovatelé se proslavili zejména svými historickými romány a příběhy o nadpřirozených jevech, jako byl například *The Wild Huntsman*, *The Man-Wolf* nebo *The Crab Spider*, které si později získaly oblibu v anglickém překladu. V roce 1880 se spolu spisovatelé nepohodli a od té doby již žádné jejich společné dílo nevyšlo. Neruda doporučuje Grégrovi k otištění buď jejich dílo s vojenskou tematikou, které přeložil Pinkas, nebo psychologický román *Lotr Golo* přeložený od Arbese: „*A nyní propozice stran nyníška. A sice dvě, z nichž si rač vybrat a laskavě mne hned uvědomit, zdali jsi některou z obou věci přijal vůbec a kterou. Musím dle toho pak jednat, rychle, abychom nezamrzli. Máme tedy k dispozici: a) román z francouzského od Erckmanna a Chatriana. Obsah vojenský. Překlad od mladého Pinkasa, syna profesora Soběslava. -Román ten přijat do bibliotéky Valečkovy, ale Valečka by nám jej přenechal. Že by Pinkas souhlasil, nepochybuj; ovšem bychom s ním musili jednat.*“ (Neruda 1963, s.246)

V dalším dopise Juliu Grégrovi ještě upřesňuje název jejich díla: „*Milý Julie! Dodávám ku včerejšímu ještě, ad a), že román Erckmann-Chatrianův jmenuje se Dva vojínové*“ (Neruda 1963, s.247)

Mezi další autory ze zmiňované skupiny patří jeden z nejproslulejších francouzských spisovatelů, autor dobrodružné literatury, Jules Verne (1828–1905).

Verne je považován za zakladatele vědeckofantastického literárního žánru. Verne ve svých dílech předpověděl celou řadu pozdějších technických vynálezů, jako byl skafandr, elektrický motor nebo vrtulník. Neruda je zmiňuje v souvislosti se zásilkou knih, které poslal svým přátelům, JUDr. Robertu a Marii Nápravníkovým, do jejich bydliště ve Vlašimi. V dopise jim doporučuje, jaké dílo od Vernea by měli číst jako první, zřejmě kvůli správné návaznosti a porozumění: „*Co se týče Verneových věcí, má se číst napřed Dvacet tisíc mil pod mořem a Děti kapitána Granta a pak teprve Čarovný ostrov.*“ (Neruda 1965, s.76) Jeho díla jsou dodnes oblíbena hlavně mezi mladými čtenáři. Knihy, které zmiňuje Neruda v tomto dopise, jsou součástí Verneova cyklu *Podivuhodné cesty*, kam patří také *Cesta kolem světa za osmdesát dní* a *Pět neděl v balóně*, další z Verneových nejznámějších románů.

Jméno Verne je v Nerudových dopisech zmiňováno ještě jednou, a to v souvislosti s přítelem a literárním kolegou Aloisem Vojtěchem Šemberou. Ten Nerudovi zaslal dílo Vernea a Schopenhauera. Neruda se zmiňuje o tom, že mu také právě zaslal korespondenční lístek, když přišel balík od něj: „*Zrovna jsem Ti byl dal do krabice poštovní hodit korespondenční lístek, když přišel balík od Tebe. „Schopenhauer! – Jules Verne,“ šeptám v známé již duchaplnosti své, a ejhle – nu ano, když je člověk duchaplný! Děkuju Ti srdečně, Tvůj dar je mně milý. Abys viděl, že má vděčnost, jednou vzbouřená, nemá pak žádných mezí, sděluju Ti a dovoluju, že smíš Jules Verna znenáhla doplnit.*“ (Neruda 1954, s.68)

Českým čtenářům odhalil kouzlo Verneových dobrodružných románů právě Jan Neruda, který si během pobytu v Paříži jeho knihy oblíbil a přivezl jeho dílo zpátky do Čech. Díky němu vyšel v roce 1869 první Verneův román přeložený do češtiny, *Cesta kolem Měsíce*. Dále se o vydávání Julese Verna u nás zasloužil Josef Richard Vilímek, který mezi lety 1893-1935 vydal 52 jeho románů. Vilímek také upravil názvy knih a nepoužíval jejich doslovný překlad, tyto názvy se používají dodnes.

Posledním spisovatelem z Francie je Alphonse Daudet (1840–1897), významný představitel naturalismu a autor divadelních her. Již od útlého věku projevoval zájem o literaturu. Neruda žádá přítele Šemberu, jestli by neměl k zapůjčení Daudetovo dílo *Jack*.

Toto dílo pojednává o příběhu nešťastného mladého muže, jehož matka byla lehkou ženou a nezodpovědnou matkou. Ve svých pozdějších novelách se Daudet více zaměřuje na vzájemné konflikty v mezilidských vztazích.

Dále se ptá také na jeho dílo *La Petit Chose* (Bobeček), Daudetovo autobiografické dílo, ve kterém vychází ze svých osobních zážitků a vzpomínek: „*Ted' Tě žádám tím naléhavěji, abys mne podporoval co možná literárními novinkami. Neurazím Tě, pravím-li, že ochotně nahradím každé porto, vždyť zápasíš sám se grošem. Nemáš náhodou Daudetova Jacka nebo jeho Le Petit Chose?*“ (Neruda 1954, s.151) Také Daudeta zmiňuje v souvislosti s tím, že si nevšiml Pokroková překladu a tím vznikl „*nezáviděný malér*“: „*Daudeta odesílám dnes X. Odpuť, že to tak dlouho trvalo, nevěděl jsem, že není Tvůj.*“ Také píše o faktu, že Daudetova díla budou vycházet knihkupeckou cestou přes nakladatele Dattla: „*Daudet nejde X, nýbrž kněhkupeckou cestou, via Dattel.*“ (Neruda 1954, s.157, 158) Daudeta u nás překládal například Jaroslav Vrchlický, který v časopise *Květy*, v příspěvku *Z nové poesie francouzské*, publikoval ukázky Daudetových básní.

Podobně jako v případě německé literatury se Neruda soustředí na současnou tvorbu, upřednostňuje prózu, a to realistického až naturalistického rázu. Zajímavý je jeho zájem o Julesa Verna – souvisí patrně s jeho osobním nadšením pro technologický a vědecký pokrok doby.

6.3 Angloameričtí autoři

Další skupinu spisovatelů, kteří neunikli Nerudovu zájmu a obdivu, tvoří autoři z Anglie a Irska. Prvním zmiňovaným z této skupiny je jeden z celosvětově nejznámějších dramatiků, William Shakespeare (1564–1616). Tento významný básník a dramatik si vysloužil titul anglického národního básníka a je klíčovou postavou evropského dramatu. Za svůj život napsal celkem 38 dochovaných divadelních her, mezi něž patří například *Romeo a Julie* nebo *Hamlet*, byly přeloženy do téměř všech jazyků světa.

První český překlad Shakespearova díla vyšel roku 1786, kdy Karel Ignác Thám přeložil jeho dílo *Macbeth*. Jedná se o tragédii, která je inspirována postavou skotského krále Macbetha I.

Shakespearovo pojetí této historické postavy se ale značně liší od reality, jelikož čerpal z nepřesných dobových pramenů. Na přelomu 19. a 20. století byli aktivními překladateli Jaroslav Vrchlický, Josef Václav Frič a Josef Václav Sládek, kteří patřili k Nerudovým blízkým přátelům.

Neruda působil mimo jiné jako redaktor časopisu *Rodinná kronika*, který mu, podle jeho slov, přirostl k srdci. Na počest 300. Shakespearových narozenin věnoval celé jedno číslo tohoto časopisu oslavě jeho osoby. Oslavy se konaly v dubnu roku 1864 v Praze, jejich součástí byly živé obrazy a průvod asi dvou stovek Shakespearovských postav. V tomto průvodu figurovala také Nerudova přítelkyně, Terezie Marie Macháčková. (Hora-Hořejš 2004, str.165) Nerudův neskonalý obdiv k tomuto významnému literátovi je naprosto zřejmý, jelikož mu věnoval celé číslo *Rodinné kroniky*. Plánoval zaměřit se na jeho životopis, doplněný podobiznou a tablem z děl, jak stojí v dopise pro Josefa Friče. Nakonec byla součástí shakespearovského čísla jen oslavná báseň od Fr.V. Jeřábka a dva příležitostné články.

Pozornost věnoval také Shakespearovu rodišti a ocenění jeho literárních kvalit: „*V dubnu jsou narozeniny Shakespearovy, jimž hodlám věnovati celé číslo, možná-li. Program čísla toho jest prozatím: oslavná báseň (neb i dvě), životopis (nebo ocenění), rodiště Sh., podobizna, tablo z děl atd. Piš mně, co bys myslel na doplnění programu a v co z již uvedeného nebo žádoucího bys se uvázal sám. Myslím, že by se dobře vyjímal také fejeton „Shakespeare v Londýnu a Paříži“, jakýž bys mohl ovšem velmi pěkný z vlastních názorů napsat. Práce musily by být do konce března v rukou mých.*“ (Neruda 1963, s.82)

Později také používá Shakespearův citát v souvislosti s Hálkem: „*Peněz nemám pražádných, a to mně dělá, můžeš si pomyslit, dobře. Totiž – já lhu. Mám zlatku. „Mám ji, protože ji mám“, jak by Hálek byl dle Shakespeara řekl.*“ (Neruda 1963, s.84)

V dopise Eduardu Valečkovi vyjadřuje Neruda vděčnost za zapůjčení Shakespearova díla: „*S díky vracím Shakespeara.*“ (Neruda 1965, s.407)

Mimo tohoto klasika anglické literatury se však v dopisech obrací spíše k současnějším prozaikům. Mezi nimi figuruje například anglický romanopisec a žurnalista, William Makepeace Thackeray (1811–1863), je dalším ze zmiňovaných. Za jeho nejlepší dílo je považován román nesoucí název *Jarmark marnosti*. Thackeray reprezentuje autora humoristické prózy.

Ve svých dílech neváhal satiricky kritizovat společnost 19. století a vyjádřit tím tak svůj názor na ni. V kontextu anglické literatury stojí Thackeray na přední příčce, hned vedle svého současníka, známého novelisty Charlese Dickense. (Wallace 1837, s.36-37)

Neruda pro svůj časopis *Obrazy života* plánoval zapojovat literární pojednání, která považoval za zásadní. Z dopisů vyplývá, že stál zejména o šíření informací o anglické literatuře. A pojednání o Thackerayovi by bylo podle Nerudova názoru značně cenné: „*Potřebuje se mnoho příspěvků, zvláště pojednání literárních. Pojednání o anglické literatuře (zvláště o Thackerayovi) bylo by nejvítanější. Prozatím sbohem!*“ (Neruda 1963, s.72)

V pojednávané skupině se nachází i irský autor Joseph Sheridan Le Fanu (1814–1873), jeden z nejplodnějších anglo-irských romanopisců 19. století. Ve svých literárních dílech poskytoval čtenářům pravdivé životopisné údaje, jakožto i neotřelý kritický pohled na svět a tehdejší dobu. Jeho romány oplývaly motivy tajemna a hrůzy. Díky tomu je do dnešního dne považován za jednoho ze zakladatelů hororu a detektivního žánru. V posledních letech života byl v Dublinu a okolí známý jako *Neviditelný princ*. Tato přezdívka měla evokovat jeho zdrženlivý a samotářský způsob života. (Sullivan 1981, s.244-46)

Neruda ve svém dopise říká, že divadelní ředitelstvo si zaplatilo Sheridanovy hry a stojí si za tím, aby se do konce jeho krátkého panování dával na scénu. Na jeviště prý tedy přijde velmi brzy, avšak je ještě potřeba zůstat trpěliví: „*Sheridan, jak sám víš, je dávno a ochotně přijat, že se neprovozoval posud, tím je vinna okolnost, že místnosti Prozatímního jsou obmezeny a od hercova skrovného užitku že nelze žádat, aby platil kus nový. Ředitelstvo posavadní Sheridanu zaplatilo a stojí na tom, aby se ještě za krátkého panování jeho dával. Přijde tedy dosti brzy na jeviště, ač i zde třeba trpělivosti.*“ (Neruda 1963, s.82)

Z amerických autorů se Neruda zaměřuje na Edgara Allana Poea (1809–1849), známého básníka, prozaika a literárního teoretika. Poe byl autorem zejména mystických a fantastických příběhů a je považován za hlavního zakladatele detektivního a hororového žánru. Část jeho tvorby lze považovat za ranou éru science fiction. Jeho dílo se později stalo definicí moderní podoby americké literatury. Z básnické tvorby je neznámější báseň *Havran*, co se týče prozaických děl, psal zejména povídky jako například *Jáma a kyvadlo*, *Zlatý brouk* nebo *Černý kocour*.

Život tohoto brilantního literáta byl ale pronásledován neštěstím, které ho postupem času postavilo do opozice s většinou světa a paralyzovalo jeho kreativní ambice. Jeho analytická mysl vždy projevovala fascinaci k tajemnu a záhadám. Poe se ve svých skoro třiceti letech oženil se svou čtrnáctiletou sestřenicí a měl problémy s alkoholem, které nakonec i předčasně ukončily jeho život, společně s pohlavní chorobou. (Pruette 1920, s.370-402)

Nerudův přítel Sobotka sepsal článek o překladech v novočeské literatuře, v němž se věnuje básni *Havran* od Edgara Allana Poea v překladu K.V. Šembery, která vyšla v Hálkových *Květech*. Překlad považuje za velice povedený, až na nevydařeně přeložený refrén, který Šembera přeložil na konci tří strof pokaždé jinak. Neruda upozorňuje pravděpodobně A.V. Šemberu na tento článek i na dané Sobotkovo hodnocení: „*Posílám, co jsem vůbec našel. – Vlčkovy Osvěty nejnovější sešit – nic, snad příště. Zato je tam Sobotkův článek o překladech v novoč. literatuře a tam stojí na str. 316: „Také sluší zmíniti se, že děsně fantastická báseň amerického rozervance Edgara Poea Havran přeložena do češtiny, a sice od K.V. Šembery, celkem pěkně, až na nepodařený refrén.*“ (Neruda 1954, s.174)

Druhým ze zmiňovaných z americké skupiny autorů se stal humorista a novinář Mark Twain (1835–1910). Vlastním jménem Samuel Langhorne Clemens, jméno Mark Twain bylo pouze pseudonymem. Ke vzniku pseudonymu se váže zajímavá historka, podle které těmito slovy vyžadoval od barmana zapsání čárek po objednání dvou piv. Vynikal zejména v psaní cestopisů a literatury pro děti. Jeho rodiště ve státě Missouri mu později posloužilo jako inspirace pro jeho nejznámější knihy *Dobrodružství Toma Sawyera* a také *Dobrodružství Huckleberryho Finna*.

Na Twainovu plodnou literární tvorbu měly vliv zejména jeho cesty. A to jak na rodné půdě, tak v zahraničí, kde se stal svědkem násilí a zločinu, ale také projevů lásky a humoru. (Smith 1979, s.10-15)

Twain je Nerudou konkrétně zmiňován v dopise adresovaném manželům JUDr. Robertu a Marii Nápravníkovým, kterým Neruda zaslal Twainovy a zároveň také Verneovy knihy k přečtení. Twainovi cestopisy budou podle Nerudy bavit zejména „*pana advokáta*“, myšleno Roberta Nápravníka: „*Moji milí! Myslím, že knihy dojdou Vlašimi dřív než Vy sami. Marka Twaina cestopisy budou bavit zvláště pana advokáta.*“ (Neruda 1965, s.76)

Prozaikem, žurnalistou a také dramatikem, jehož dílo se stalo podnětem pro počátek využívání krajových zvláštností v americké literatuře, byl Francis Bret Harte (1836–1902), který je třetím a posledním Nerudou zmiňovaným americkým autorem. Ve své domovině byl oceňován za vynikající popisy pionýrského života. Jeho novely a povídky, ve kterých se zaměřoval na období osídlování amerického západu, lze zařadit do kategorie westernu.

V knihách jako je například román *Gabriel Conroy*, dával čtenářům prostor proniknout do místního dialektu, postavy zde byly protkány humorem a sentimentalitou. Harte se mimo jiné věnoval také žurnalistice, díky které se seznámil s Markem Twainem, spojovala je žurnalistická práce v San Francisku. Mezi jeho nejznámější díla patří dobrodružná románová trilogie *Ztraceni v pustině*, která pojednává o osudech osiřelého jedenáctiletého chlapce Clarence Branta. (Bowen 1916, s.287-302)

O Bret Hartovy píše Neruda ve svých dopisech dvakrát. V první zmínce žádá po svém příteli, K.V. Šemberovi, aby zapůjčil jeho rukopis na typografickou výstavu: „*Bret Hartův rukopis půjčíš typografické výstavě – ne?*“ (Neruda 1954, s.152) ,zároveň posílá poděkování za zapůjčení jeho knihy: „*V sobotu, jakmile jsem položil bílý papír před sebe, začaly mně oči plakat a plakaly po celé půldne, nemohl jsem psát a dal jsem přeloženého již Bret Harta. Děkuju ti za Bret Harta č. II.*“ (Neruda 1954, s.179)

V pozdějším dopise je rozhněván, jelikož si Šembera nepřeje, aby čeští čtenáři obdrželi Bret Hartovu podobiznu: „*Pročpak nepřeješ tomu, aby české čtenářstvo obdrželo cliché, podobiznu Bret Harta? Nerozumím tomu, Bret Harte je u nás velmi oblíben, bude zajisté mnohého zajímat jeho tvář. Již bych ji sám rád měl v časopise českém, ač ji tedy již znám.*“ Bret Harte byl u nás ve druhé polovině 19. století velmi oblíbený a mnoho čtenářů by jistě mělo zájem vědět, jak vypadá. I přesto, že Neruda jeho tvář znal, chtěl ji mít i v českém časopise, aby ji měli možnost poznat i čtenáři. (Neruda 1954, s.179)

6.4 Ruští autoři

V neposlední řadě jsou Nerudou zmiňováni dva autoři z Ruska, a to Ivan Sergejevič Turgeněv (1818–1883) a Alexej Nikolajevič Kuropatkin (1848–1925). Ruská literatura zaznamenala od třicátých let devatenáctého století velký rozmach, zejména v podobě realistického až naturalistického románu.

Turgeněv byl ruský básník, prozaik a publicista, původem ze zámožné šlechtické rodiny. Ve své rané tvorbě začínal tvorbou jemné lyrické poezie, tuto dráhu ale zanedlouho zavrhl a začal se věnovat realisticky laděné próze. Vynikal svým jemným až melancholickým popisem krajiny a vnitřního rozpolčení postav, které dokázal velmi stručně, ale pravdivě charakterizovat.

K jeho nejznámějším dílům patří kniha povídek, nesoucí název *Lovcovy zápisky*, kde čerpal inspiraci z vlastních zážitků a zkušeností z lovu. Turgeněv byl také zastáncem rovnoprávnosti žen, jelikož se ve svých dílech snažil vyobrazovat emancipované ženy té doby a jejich těžký život v Rusku. (Smyrniw1985, s.97-105)

Neruda ve svém dopise píše, že závidí Turgeněvovi a dalším spisovatelům, kteří mají na své straně privilegium psaní bez překážek. Neruda se odkazuje na svůj povídkový soubor *Arabesky*, ve kterém byl nucen vynechat několik povídek, konkrétně *Za půl hodiny* a *Měla gusto*, které by mohly učinit veřejné pohoršení.

Bál se pohoršení kvůli ostré, i když ironické, kritice tehdejší společnosti, která byla v knize hojně používána: „*Zatím upozorňuješ mne na možný hluk a máš pravdu. Jenže, vydání Arabesk, vynechal jsem Za půl hodiny, Měla gusto, a ještě jiné věci, které by byly mohly učinit „pohoršení“.* Závídím těm Turgeněvům a jemu podobným, píšou, co chtějí – eh to by se mně to já savě psalo na jejich místě! Myslel jsem, že skizzička ta bude poslední z „mal. povídek“, ovšem disonance, ale co na tom.“ (Neruda 1954, s.120)

Významným ruským generálem, který byl také známý jako vojenský spisovatel a cestovatel, se stal Alexej Nikolajevič Kuropatkin. Po vystudování Pavlovského vojenské akademie strávil nějaký čas v Berlíně a v Paříži. Byl v aktivní vojenské službě, kde díky svým hrdinským činům získal mnoho vyznamenání. Později se dokonce stal ministrem vojenství. Během jeho služby zesílilo napětí mezi Ruskem a Japonskem, které vedlo k rusko-japonské válce. Svůj pohled a reakci na tuto válku zpracoval do rozsáhlého vícesvazkového díla *Ruská armáda a japonská válka*. Po únorové revoluci byl dočasně zatčen. Po propuštění z vězení se vrátil do svého rodného města, kde byl až do své smrti ředitelem zemědělské školy. (Knox 1925, s.164-68)

Neruda Kuropatkina v dopise kritizuje, ale nakonec pouze soukromě, jelikož nechal raději prostor jiným autorům vyjádřit se ke svým pohledům na jeho literární tvorbu. Nerudovi se nelíbilo jak Kuropatkinovo líčení historicko-politických „tragédií“, se kterým nesouhlasil, tak i jeho poněkud nenápaditý popis postav, které postrádaly spisovatelský důvtip a nádech reality: „*Ted' jsem ovšem trochu upustil a dovolil raději, aby jiný, než já napsal kritiku na Alexeje, ačkoli sám bych rád byl do toho vjel a modlitbu složil proti tragédiím historicko-politickým á la Alexej a proti šablonovitým charakterům, třeba by dle šablony shakespearovské byly.*“ (Neruda 1963, s.73)

Ruská literatura velký Nerudův zájem nebudila, v porovnání s německou nebo anglickou literaturou se jí zaobírá nesoustavně. Významným vzorem však pro něj byl prozaik Turgeněv.

6.5 Polští autoři

Ze skupiny polských autorů zmiňuje Neruda ve svých dopisech pouze jedno jméno, a tím je Stanislaw Konarski (1700–1773).

Stanislaw Konarski byl polský mnich, pedagog a spisovatel, jeden z předchůdců osvícenství v Polsku. Svá díla psal většinou latinsky, jako jeden z posledních polských autorů. Část literární tvorby byla ale napsána v polském jazyce. Zastával názor, že politické reformě musí nejprve předcházet reforma školská. Stejně jako Komenský se řídil heslem „*škola hrou*“, jako pedagog totiž využíval k výuce divadelní představení. Jeho neznámější sbírkou byla *Opera lirica*, která vyšla roku 1767.

Neruda píše o Konarském v dopise pro svého přítele a kolegu Josefa Friče, kde se vyjadřuje k tomu, že Frič nepochopil jeho záměr s *Kronikou*. V ní nechtěl Neruda používat pouze texty částečně učené, ale zejména ty, které jsou všeobecně pochopitelné a zajímavé.

Do *Kroniky* má v plánu vložit Konarského články a překlady z perštiny: „*Ve všeobecném směru Kroniky jsi mně nerozuměl. Já nemohu jen toho užít, co je čistě učené, co je všeobecně zajímavé a pochopitelné, hodí se mně vždy. Slowacki v několika zajímavých (kvůli rozměru listu nedlouhých) člancích je mně velmi vítán a prosím za brzký počátek. Cito citocissimo – Konarského! Cito citissisimo – překlady z perštiny, o jakéž jsme se s Chodzskem umluvili. Já potřebuju věci nové, nevídané a neslychané, jakých nemůže nikdo jiný podat než redaktor Rodinné kroniky, jemuž nyní se již závidí s udivením, že dovede opravdu redigovat.*“

V dalším dopise chválí Friče za překlad Konarskiho děl do českého jazyka a vyjadřuje potřebu vzniku dalších podobně úspěšných článků. V letech 1864 až 1865 mu byl značnou konkurencí český ilustrovaný časopis *Zlatá Praha*, jehož redaktorem byl Vítězslav Hálek: „*Pěkný Tvůj Konarski mne velmi potěšil a těším se na další práce, potřebujut' dobrých věcí tím spíše, že Zlatá Praha mně dělá citelnou konkurenci. Vidiš, co jsem Ti řekl stran spolčení se s Hálkem, bylo by se navlas vyplnilo!*“ (Neruda 1963, s.80-81)

6.6 Španělští a italští autoři

Ze skupiny španělských autorů je Nerudou zmiňován Pedro Calderón de la Barca (1600–1681), barokní básník a dramatik. Calderón pracoval na své literární tvorbě již od útlého věku a pokračoval v ní až do své smrti. Jeho divadelní hry, mezi které patří veršované drama *Život je sen*, které úspěšně splnilo roli jednoho z vrcholných děl španělské dramatické tvorby 17. století. Calderón se v něm zamýšlí nad smyslem lidské existence skrze životní úděl od dětství vězněného prince. Calderón byl ve svých hrách velmi inovativní a zavedl do španělského světa dramatu žánr komedie. (Wardropper 1982, s.35-41)

V dopise pro přítele Adolfa Heyduka zmiňuje Neruda Calderóna v souvislosti s tím, že se K.V. Šemberovi Heydukova báseň (zřejmě šlo o překlad Calderóna, neuvedeno) velmi líbila. Nejdříve se rozhodoval mezi Svatoplukem Čechem a Heydukem, ale nakonec se rozhodl pro Heyduka. Podle Nerudy byli oba Šemberou důstojně reprezentováni: „*A teď ještě stran Calderona. Šembera mně psal, že se mu Tvá báseň náramně líbila, váhal mezi Tebou a Čechem (jak zas mladý Šembera psal). Konečně rozhod. Ale důstojně jsme byli alespoň reprezentováni.*“ (Neruda 1963, s.133)

Ze spisovatelů italského původu je Nerudou vyzdvihován jediný, avšak celosvětově známý básník, Dante Alighieri (1265–1321), který se významně zasloužil o vývoj jazykovědy, politické filozofie a také italského jazyka jako celku. Dante je právoplatně nazýván otcem spisovné italštiny.

Jeho nejvýznamnějším dílem se stala rozsáhlá básnická sbírka *Božská komedie*, která je považována za jedno z nejdůležitějších děl světové literatury. Skládá se ze tří částí: Peklo, Očistec a Ráj. Tato rozsáhlá didakticko-alegorická báseň představuje zobrazení lidstva a vesmíru a překypuje historickými a filozofickými narážkami. Sám Neruda se touto sbírkou inspiroval, jak bylo již zmíněno.

Alighierim původně vydáno pouze jako *Comedia*, přívlastek *božská* dodal později Giovanni Boccaccio, italský renesanční básník. Překlady do češtiny zpracoval Jaroslav Vrchlický. Ten mezi lety 1879-1882 přeložil právě *Božskou komedii*, později pak také dílo *Nový život*.

Danteho literární a politické duchovní vedení se stalo naprosto nezvratným. Napříč světovou literaturou vyjádřila největší obdiv a uznání pro Danteho tvorbu Anglie, jejíž významní autoři se tímto básníkem značně inspirovali. (Friederich 1949, s.44-54)

Neruda v dopise vyjadřuje důležitost vlastenectví a zmiňuje zde mimo Danteho taktéž Goetha a Newtona, které prezentuje jako jednotlivce. Vyzdvihuje důležitost českého národa v kontextu světové kultury a předkládá názor, že nezáleží na velikosti národa, jelikož i my můžeme být pro světovou literaturu velmi důležití. Neruda se tímto dopisem snaží dodat českým spisovatelům sebevědomí, jelikož zde v té době byla dlouhá řada velmi úspěšných a nadaných autorů. Podle něj má pocit a vyjádření vlastenectví stejný význam, nehledě na velikost národa. (Neruda 1963, s.478)

6.7 Slovenští autoři

Poslední skupinou zahraničních autorů z Nerudových dopisů je nám blízký sousední stát, z něhož pochází zmiňovaný Svetozár Hurban Vajanský (1847–1916), slovenský spisovatel, literární kritik, publicista a politik. Svou literární tvorbou se řadí do skupiny autorů slovenského realismu. Jeho raná díla jsou především poetická, později se začíná věnovat i překladům a próze.

V dílech reagoval na tehdejší společenské a politické problémy a taktéž se věnoval konfliktu mezi vztahem jedince a národa, v krajních mezích díla obsahují i téma boje o zachování národa. Vajanský byl redaktorem periodického časopisu *Národné noviny*, kde vydával své články, díky kterým se stal aliancí slovanských národů. Spolupracoval také s časopisem *Orol* a obnovil vydávání časopisu *Slovenské pohľady*, který se specializoval na umění, vědu a literaturu. Za svou publicistickou činnost byl několikrát uvězněn. Byl vášnivým cestovatelem, navštívil Rusko, Budapešť, Vídeň a také naše hlavní město, Prahu. Ke konci 18.století se stal vzorem a vedoucí postavou slovenské mladé generace. (Martinkovič 2010)

Poprvé se Neruda o Vajanském zmiňuje v dopise adresovaném svému příteli a spisovateli Juliu Grégrovi, kterého žádá o napsání několika dopisů různým autorům, včetně Vajanského.

Dopisy se týkají žádostí o zasílání textových příspěvků pro Nerudův časopis. Grégr má spisovatelům slíbit dobrý honorář a požádat je, jestli by byli ochotni pro Nerudu psát nejen často, ale i velmi rychle: „*Než: audaces fortuna! Nesmíme po mém náhledu činit týdenní pravidlo, můžem ale přinášet něco občas, když se nám povede získat věc vsutku dobrou, nebo aspoň mít na zřeteli jisté příležitosti vhodné. Víš co, piš. Následujícím vlastnoručně: Heydukovi, Quisovi (Přelouč), Zeyerovi, Chalupovi, Kvapilovi, Krásnohorské, Sládkovi, K. Tůmovi, Antalu Staškovi, Ot. Červinkovi, Hurbanu Vajanskému, F.S. Procházkoví, Ot. Mokrému, R. Pokornému, Em. Miřiovskému (Král. Hradec), - komu ještě chceš. Hezky lichotivě, s určitým označením: proč, a slib dobrý honorář. Žádej příspěvků nejen častých, nýbrž i brzkých. A řekni snad, aby zasílali buď Tobě, nebo mně, aby jaksi viděli, že se do toho opíráme všemi rameny.*“(Neruda 1963, s.320)

V souvislosti s touto žádostí pro Grégra je zde také dopis adresovaný Vajanskému přímo od Jana Nerudy, kde upřesňuje, že o vydání časopisu se zaslouží Umělecká beseda ve prospěch Národního divadla a podle vzoru *Paris-Murcia*, novin vydávaných ve prospěch obětí španělských záplav. Žádá zde Vajanského, zda by byl ochotný do časopisu přispět svými verši, lyrickými (ze sbírky *Tatry a more*), nebo epickými. Neruda vysvětluje, že je bohužel stísněn počtem stran, takže by délka básně měla být rozvrstvena maximálně na jednu textovou stranu.

Neruda udává přesný datum vydání časopisu, který spadá na 16. května a žádá o laskavou a co nejrychlejší odpověď, jelikož je bohužel silně ovlivněn i časem: „*Přicházím k Vám s prosbou, abyste také nějakým veršem přispěl. Buď lyrickým, v objemu tak asi jedné stránky Vaší sbírky Tatry a more, buď epickým v objemu tomtéž nebo o málo větším. Jsemť stísněn místem. Na celou část vybývá jen asi pět foliových stránek – těžko redigovat. Podotýkám, že rukopisy zaslati se musí do 3. dubna. Vyprošuji sobě však hned odpověď laskavou a slibnou. Prosím, abyste neobtěžoval (si) sdělit srdečný můj pozdrav velectěnému Vašemu panu otci.*“(Neruda 1965, s.154)

Závěr

Hlavním cílem této bakalářské práce bylo podrobně analyzovat korespondenci Jana Nerudy se zaměřením na jeho četbu jiných, českých, a zvláště pak zahraničních spisovatelů a jejich tvorby. V tomto ohledu jsem zkoumala Nerudův zájem jak o autory samotné, tak i o literaturu určité země komplexně. Také jsem se zaměřila na to, jaké byly Nerudovy názory na konkrétní cizojazyčnou literaturu a jakým způsobem ji hodnotil – jednotliví autoři byli v dopisech zmiňováni v pozitivním i negativním světle.

Došla jsem k závěru, že nejsilnější pouto měl Neruda k literatuře německé, jeho vztah k ní je z dopisů silně patrný. O tvorbu německého původu projevoval značný zájem a snažil se o její začlenění do literatury české. Zároveň také usiloval o to, aby se naše literatura stala prostřednictvím překladů součástí literatury německé. Byl v tomto ohledu aktivní i ve vztahu ke své vlastní tvorbě. Gustav Pawikowski z jeho popudu do němčiny přeložil jeho *Písně kosmické*. Na základě tohoto překladu si dílo získalo ohlas v zahraničí a splnily se Nerudovy snahy o rozšíření české literatury do Německa. Z korespondence vyplývá, že Neruda v té době působil jako iniciátor a budovatel česko-německých literárních vztahů.

Z literatury francouzské Neruda upřednostňoval realistická a naturalistická díla, svou pozornost zaměřoval, podobně jako v literatuře německé, na současné autory. Pozornost v něm ale budili i autoři dobrodružné a fantastické literatury – Alexandr Dumas st. a zejména Jules Verne, ten zejména kvůli jeho zájmu o vědecký a technický pokrok, moderní techniku a vývoj. Ostatně to byl právě Neruda, kdo v Čechách poprvé rozšířil povědomí o Verneovi a přivezl k nám z Paříže jeho knihu. Verne si u nás díky Nerudovi získal velkou oblibu a inspiroval mnoho dalších autorů.

Co se týče autorů angloamerických, soustředil Neruda svoji pozornost především na tehdejší romanopisce, ale často v dopisech zmiňoval klasika anglické literatury, Williama Shakespeara. Zasloužil se také o věnování celého čísla časopisu *Rodinná kronika* jeho osobě, dokonce se v Praze konaly oslavy jeho narozenin.

Neruda měl v plánu do svého časopisu *Obrazy života* zapojit pojednání o anglických literátech.

Z dopisů plyne, že se Neruda zasloužil o rozšíření povědomí o anglické literatuře jako takové v Čechách.

Naopak například ruská literatura Nerudu příliš neoslovovala. Výjimkou byl ale realistický spisovatel Turgeněv, který byl Nerudovým velkým vzorem.

Došla jsem ke zjištění, že Jan Neruda byl značným přínosem pro české literární prostředí. Jeho soustavná snaha, s níž seznamoval českou společnost se zahraničními autory a informoval o nich prostřednictvím článků ve svých časopisech, jej posouvalo a měnilo. Z autorů, kteří se stali součástí kulturního dění na sklonku let padesátých, byl Neruda po umělecké i myšlenkové stránce nejsilnější. Jeho bohatá tvorba ovlivnila národní život druhé poloviny 19. století a dodnes zaujímá specifické místo v kontextu naší literatury. Tato práce posiluje jeho význam i ve smyslu utváření literárních kontaktů s jinojazyčnými literaturami dané doby.

Literatura

A) Primární zdroje:

NERUDA, Jan. *Dopisy II*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1954. Knihovna klasiků.

NERUDA, Jan. *Literatura II*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1961. Knihovna klasiků.

NERUDA, Jan. *Dopisy I*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1963. Knihovna klasiků.

NERUDA, Jan. *Dopisy III*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1965. Knihovna klasiků.

B) Sekundární zdroje:

BLÜMLOVÁ, Dagmar. *Evropán Václav Tille*. České Budějovice: Společnost pro kulturní dějiny, 2010.

BOWEN, Edwin W. Francis Bret Harte. *The Sewanee Review* 24, 1916, č. 3, s. 287–302. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/27532930>

BUDÍN, Stanislav. *Jan Neruda a jeho doba*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1960.

FRIEDRICH, W. P. Dante through the Centuries. *Comparative Literature* 1, 1949, č. 1, s.44–54. Dostupné z: <https://doi.org/10.2307/1768459>

HAMAN, Aleš. Jan Neruda. In: OPELÍK, Jiří et al.: *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce. 3/I. M-Ř*. Praha: Academia, 2000, s. 493–502.

HAMAN, Aleš. *Neruda prozaik*. Praha: Odeon, 1968.

HAMAN, Aleš. *Tři stálice moderní české prózy: Neruda, Čapek, Kundera*. Praha: Karolinum, 2014.

HORA-HOŘEJŠ, Petr. *Toulky českou minulostí, desátý díl. Velcí umělci konce 19. století: A.Dvořák, J.V. Myslbek, Jan Neruda, M. Aleš*. Praha: Via Facti, 2004.

CHAMBERS, Helen. *Humor and Irony in Nineteenth-Century German Women's Writing*. Rochester, New York: Camden House, 2007.

JANÁČKOVÁ, Jaroslava. *Řeč dopisů, řeč v dopisech Boženy Němcové*. Praha: ISV, 2001.

KLIKOVÁ, Marie. *Intimní lyrika Berty Mühlsteinové a její recepc*e. Bakalářská práce. České Budějovice: FF JU, 2018. Dostupné z: <https://theses.cz/id/7ff078/>

KNOX, Alfred. General Kuropatkin. *The Slavonic Review* 4, 1925, č. 10, s. 164–168. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/4201935>

KOVÁŘÍK, Vladimír. *Nerudova cesta k pramenům dětství*. Praha: Albatros, 1971.

KŘIVÁNEK, Vladimír. *Jan Neruda*. Praha: Horizont, 1983.

KUČERA, Martin. *Kultura v českých dějinách 19. století: ke zrodu, genezi a smyslu avantgard*. Praha: Academia, 2011.

MARTINKOVIČ, Marcel. Political and Philosophical Views of Young S. Hurban Vajansky in Narodne noviny. *Filozofia* 2010, č. 65, s. 990–1003.

MACURA, Vladimír a kol. *Slovník světových literárních děl*. Praha: Odeon, 1989.

MOCNÁ, Dagmar. Příběhy Nerudových Lásek. Životopis jako kulturní konstrukt. *Česká literatura* 59, 2011, č. 2, s. 74–149. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/42687727>

MOCNÁ, Dagmar. *Záludný svět povídek malostranských*. Praha: Academia, 2012.

NOVÁK, Arne. *Studie o Janu Nerudovi*. Praha: F. Topič, 1919.

RYCHNOVSKÁ, Lucie; ADAM, Robert a kol. *Karel Havlíček ve světle korespondence*. Praha: NLN, 2016.

PETRÁNEK, Pavel. *Richard Wagner a česká kultura*. Praha: Národní divadlo, 2005. 280 s. Knihovna opery Národního divadla.

PETRBOK, Václav. Knihovna Jana Nerudy jako jeden ze zdrojů jeho beletristické a novinářské aktivity. *Sborník Národního muzea v Praze* 59, 2014, č. 1–2, s. 15–24.

PFAFF, Ivan. *Jan Neruda a české demokratické hnutí v letech šedesátých*. ČSAV, 1963.

POHORSKÝ, Miloš. *Jan Neruda. Dějiny české literatury III: Literatura druhé poloviny devatenáctého století*. Praha: ČSAV, 1961. s. 139–187.

PRUETTE, Lorine. A Psycho-Analytical Study of Edgar Allan Poe. *The American Journal of Psychology* 31 1920, č. 4., s. 370–402. Dostupné z: <https://doi.org/10.2307/1413669>

SMITH, Gary Charles. The Influence of Mark Twain's Journeys on His Work. *Mark Twain Journal* 20, 1979, č.1, s. 10–15. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/41641107>.

SMYRNIW, Walter. Turgenev's Emancipated Women. *The Modern Language Review* 80, 1985, č.1, s. 97–105. Dostupné z: <https://doi.org/10.2307/3729372>.

SULLIVAN, Kevin. *Nineteenth-Century Fiction* 36 1981, č. 2, s. 244–246. Dostupné z: <https://doi.org/10.2307/3044889>

ŠPIČÁK, Josef. *Čtení o Janu Nerudovi*. Praha: Melantrich, 1985.

TICHÝ, Vítězslav a FORST, Vladimír. *Rukověť dějin literatury*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1972.

TUREČEK, Dalibor. *Fejeton Jana Nerudy*. Praha: Nakladatelství ARSCI, 2007.

VODIČKA, Felix. Kritický ohlas Písní kosmických. *Česká literatura* 41, 1993, č. 6, s.640–646. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/43321711>

VONDRA, Roman. Osobnosti české minulosti: Jan Neruda (1834–1891). *Historický obzor: časopis pro výuku dějepisu a popularizaci historie* 23, 2012, č. 5-6, s. 136–138.

WALLACE, R. W. William Makepeace Thackeray. *The Journal of Education* 74, 1911. č. 2, s. 36–37. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/42818758>

WARDROPPER, Bruce W. Calderón de la Barca and Late Seventeenth-Century Theater. *Record of the Art Museum, Princeton University* 42, 1982, s. 35–41. Dostupné z: <https://doi.org/10.2307/3774665>

Přílohy

Zdroj: ŠPIČÁK, Josef. Čtení o Janu Nerudovi. Vyd.1. Praha: Melantrich, 1985. 354 s.

1.příloha: Jan Neruda (1883)

2. příloha: Jan Neruda s Annou Holínovou.

3. příloha: Jan Neruda v době, kdy redigoval *Obrazy života*.

„Prostých motivů!“

Byla to zima přelhlá! —
Kalkalant všude hojily! —
ta přibula u klámen, spoutána,
zvěněly všude, všude lidé.

Stobžas je po všem! Pojídron
nejedly si vetry, gulbnul vjedron,
a po hrázi bílva ferkonakem
šilang! mív' žarot unak.

Stavala hledím slavní ven —
nechtě mně léd snij, nechtě snit —
vždyť narlepa vlně, nač ten raj,
k čem to vrána, spok a smil!

Bo vetry, docti stělaných
obav' iloučt' smaven líe,
i vrána to koni stělskavé
s jarcem klídy hízě vstře!

$\frac{28}{2}$ 8.

Wermle

4. příloha: Úryvek básně z Nerudovy sbírky *Prosté motivy*.

Oběšenec

Oj to drine nade krovem kvír,
 hromí se a píná a sedych skalincích!
 plác to snad, či vichr bobně skučí?
 co to hýká o pustých roklincích?

„Modlete se děti, poklekněte,
 jistě že u něčeho olúšil.
 Meluzína sje, naslechněte —
 tak by divy vichr nelúšil.

Dvě holčátka útlá více vzdríba,
 plašá máta plácn zachvějí; —
 hu, ta rána! blesk se v lilestku mihá,
 dveře lítou z vetchých verží.

A na práhu chlapeš uděšený,
 oči v sloup a řet má zřínaly; —
 „Otec — na jabloni — oběšený“!
 Křesá, děs mu nýsť potkali.

Dále sůti blesky v hromivém víru,
 sotvy že se hrůzám požehnás; —
 revnátká pěji v blízkém pruhu
 za hřísného otce, otče nás!

Vyd. v Lumbově r. 1854.

5. příloha: Balada *Oběšenec*. Nerudova prvotina, díky které se zapsal do dějin české literatury.

FEUILLETON.

Příbram, III.

△ Povídám Vám: stříbro mělo zrovna bláznovskou radost, že mne konečně předc jednou vidí. Tleskalo paprskovými ručičkami, mžouralo lesklými očičkami stranou tak hravě a sladce — zrovna jako zamilované děvčátko. Nedivím se mu, čekalo chudák na mne dost dlouho, snad už si někdy zoufalo, že se v tomto životě nejspíš ani nesejdem — na jiné čekává prý ale ještě dýl. Jsouť prý lidé na světě, kteří mají už kupy stříbra na hlavě, v kapse ale pořád ještě ani za fe-nigl mědě.

zvlášt
známé
hlavou
stále v
Vzduch
mokne
prkna,
v plápn
kosti j
volně
drčne
skřípe
chvilu
rozšířil
tři če
bůh!“
nám n
letíme

6. příloha: ukázka Nerudova fejetonu a jeho značky rovnostranného trojúhelníku

Zdroj: <http://www.rimbaba.cz/index.php/clanky-o-hornictvi/201-feuilleton-jan-neruda-faral-na-vojtechu>

7.příloha: Jan Neruda s Adolfem Heydukem.

8. příloha: Jedna z Nerudových lásek, Terezie Marie Macháčková.

9. příloha: Dům „U dvou slunců“ v Ostruhové ulici na Malé Straně – dům Nerudova mláde.